

SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları
Dergisi
The Journal of Defence and War
Studies

Resul YAVUZ

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, İnsan ve
Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü,
Balıkesir, Türkiye.

Bandırma Onyedli Eylül University, Faculty of
Humanities and Social Sciences, Department of
History, Balıkesir, Türkiye.

Mehmet OKUR

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi Tarih Bölümü, Trabzon, Türkiye.

Karadeniz Technical University, Faculty of
Literature, Department of History, Trabzon,
Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 30.09.2024

Kabul Tarihi/Accepted 17.12.2024

Yayın Tarihi/Publication 19.12.2024

Date

Sorumlu Yazar/Corresponding
author:

Resul YAVUZ

E-mail: ryavuz@bandirma.edu.tr

Atf: Yavuz, R., & Okur, M. (2024).

İngiliz belgelerine göre yunan

ordusunun anadolu faciası sonrası

atina'da meydana gelen olaylar.

Savunma ve Savaş Araştırmaları

Dergisi, 34(2), 121-149.

Cite this article: Yavuz, R., & Okur, M.

(2024). Events in athens after the

Greek army's Anatolian disaster

according to British

documents. *Savunma ve Savaş*

Araştırmaları Dergisi, 34(2), 121-149.

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-NonCommercial-
NoDerivatives 4.0 International License.

Araştırma Makalesi

Research Article

DOI:

10.54078/savsad.1558901

İngiliz Belgelerine Göre Yunan Ordusunun Anadolu Faciası Sonrası Atina'da Meydana Gelen Olaylar

Events in Athens After the Greek Army's Anatolian
Disaster According to British Documents

ÖZ

Kuruluşundan itibaren topraklarını Megali İdea düşüncesi doğrultusunda sürekli olarak genişleten Yunanistan, Balkan Savaşları ve II. Dünya Savaşı sırasında iç ve dış politikada meydana gelen olayların tesiri ile çalkantılı bir politik süreç yaşamıştır. Ülkenin içinde bulunduğu bu aşamalar, sonraki dönemde Yunanistan'da savaş ile birlikte kaosu beraberinde getirmiştir. Paris Barış Konferansı Dönemi'nde Müttefiklerin Yunanistan'a İzmir ve çevresini işgal hakkı tanınması Türkiye ve Yunanistan tarihinde birçok değişikliğe sebep olmuştur. 1919-1922 yılları arasında gerçekleşen bu işgal hareketi neticesinde Türk ordusu, Yunan ordusunun Anadolu'daki işgal hareketine son vermiştir. Anadolu'dan çekilen ordu, yenilgiden sorumlu tuttuğu ancak gerçekte bir siyasi hesaplaşmanın sonucunda mevcut hükûmete darbe yapmak suretiyle ülkede kralı değiştirerek iktidara da el koymuştur. İktidarı ele geçiren askerî yönetim, yenilgiden sorumlu tuttuğu kişileri askerî mahkemede yargılayarak idama mahkûm etmiştir. Bu siyasi hesaplaşma, ülkede uzun yıllar sürecek olan kaosu de beraberinde getirmiştir. İngiltere, Yunanistan'ın geçirmekle olduğu bu aşamaları başından sonuna kadar takip etmiştir. Yenilgiden sonra Yunanistan'daki darbeci subaylar, İngilizlerin bütün ısrar ve tehditlerine rağmen idamları gerçekleştirerek ülkede siyasi kutuplaştırmayı bir intikama dönüştürmüşlerdi.

Anahtar Kelimeler: Venizelos, Konstantin, darbe, Yunanistan, Gounaris, İngiliz elçisi.

JEL Kodları: Z00

ABSTRACT

Greece, which has continuously expanded its territory in line with the idea of Megali Idea since its foundation, has experienced a turbulent political process due to the events that took place in domestic and foreign policy during the Balkan Wars and the First World War. These

stages that the country was in brought chaos with the war in Greece in the following period. During the Paris Peace Conference, the Allies granted Greece the right to occupy Smyrna and its environs, which led to many changes in the history of Turkey and Greece. As a result of this occupation movement that took place between 1919-1922, the Turkish army put an end to the Greek army's occupation movement in Anatolia. The army, which withdrew from Anatolia, also seized power by changing the king in the country by coup d'état against the existing government, which it blamed for the defeat but in reality was the result of a political showdown. The military government that seized power tried the people it held responsible for the defeat in a military court and sentenced them to death. This political showdown brought chaos in the country that would last for many years. Britain followed these phases that Greece was going through from beginning to end. After the defeat, the putschist officers in Greece, despite all the insistence and threats of the British, carried out the executions and turned the political polarization in the country into a revenge.

Keywords: Venizelos, Konstantin, coupe, Greece, Gounaris, British ambassador.

JEL Codes: Z00

Giriş

1821 yılında Mora'da başlayan isyan hareketi ve sonrasında gelişen olaylar paralelinde İngiltere, Fransa ve Rusya'nın müdahaleleri ile bağımsızlığını kazanan Yunanistan, kurulduğu andan itibaren gerek iç karışıklıklar gerekse bu üç devletin müdahaleleriyle uzun yıllar bunalımlı bir süreç yaşamıştır. Bu süreç, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Yunanlı siyasetçilerin benimsediği İstanbul başkentli "Büyük Bizans Devleti" hayali (Megali İdea), devletin dış politika ilişkilerini adeta domine ederek başta Osmanlı Devleti olmak üzere Balkan ülkelerine karşı yayılcı bir siyaset izlenilmesine yol açmıştır (Kalelioğlu, 2008, s. 105-123). Özellikle Türkiye hattında etkisini gösteren bu siyaset zamanla ana karanın dışına taşmış, başta Girit olmak üzere Ege adalarında çeşitli şekavet olaylarına, Türklerin katledilmesine ve yeni siyasi gelişmelere neden olmuştur. Nitekim 1830'da Girit'te başlayan isyanlar, adayı önce özerk bir yapıya kavuşturmuş, daha sonraki gelişmeler ise adanın Yunanistan'a bağlanmasına giden bir sürece kapı aralamıştı. Aynı durum diğer Ege adaları, hatta Balkan coğrafyası için de geçerli oldu. Osmanlı Devleti'nin iyice zayıflaması ve Avrupalı Devletlerin müdahaleleri Yunanistan'ın çevredeki etkisini artırdı. Ancak Yunanistan'ın 1897'de Osmanlı Devleti'ne karşı aldığı ağır yenilgi¹, hem siyasî hem de askerî çevreleri derinden etkileyecek ve uzun yıllar

¹ 1877-1878 Osmanlı – Rus Savaşı sonrası imzalanan Berlin Antlaşması'nda (13 Temmuz 1878) Girit'te ıslahat yapılacağı belirtilmesi Yunanlar için büyük bir fırsat olmuş, Osmanlı Devleti'nin bütün dikkatini Bulgar meselesine vermesinden de yararlanarak Girit'te isyan başlatmışlardır. İsyân kısa sürede bastırılmışsa da 1895'de yeniden ayaklanma gerçekleşmiş ve bu kez sorun uluslararası bir hâl almıştır. Osmanlı Devleti, daha önce vermiş olduğu özerk yönetim sözünü yürürlüğe koyarak sorunu halletmeye çalıştı ancak Babıalî'nin bu yaklaşımı tavizden başka bir anlam ifade etmedi. İsyân büyürken Prens Yorgi komutasındaki Yunan donanması da 10 Şubat 1897'de adaya çıkarma yaptı fakat Büyük Devletler tarafından kabul görmeyince çekilmek zorunda kaldı. Ancak ordu içerisindeki bir grubun saldırlara devam etmesi ve sınırları ihlal etmesi üzerine Osmanlı Devleti 17 Nisan 1897'de Yunanistan'a savaş ilan etmek durumunda kaldı. Yunan ordusunun kısa sürede ağır yenilgiye uğraması üzerine Büyük Devletler müdahil olmuş ve 20 Mayıs 1897'de ateşkes, 4 Aralık 1897 günü de nihai barış antlaşması imzalanmasını sağlamışlardır. Yunanistan, bu savaşın Tesalya

sürecek iç karışıklıklara neden oldu (Türsan, 1997, s. 219).

Yayılmacı siyasetten vazgeçmek istemeyen Yunan siyasetçiler, Türklere karşı alınan 1897 yenilgisinin tekrar yaşanmaması için Yunan silahlı kuvvetlerini yeniden örgütlemeyi planladılar. Fakat devletin idare ve adalet mekanizmasının bozulması ve ekonomik krizin büyümesi buna ciddi bir engel oluşturmuştu. Üstelik partilerin kısır rekabeti, rüşvetçilik ve Balkan Yarımadası'ndaki milliyetçi çatışmaların artması, Yunanistan'da özellikle orduda memnuniyetsizlik yaratmıştı. Nitekim Yunan zabitanı, Osmanlı Devleti'ndeki İttihat ve Terakki Cemiyetinin yönetime müdahale örneğinden de esinlenerek, 14/15 Ağustos 1909'da Askerî İttifaka bağlı birliklerle Atina banliyölerinden Gudi'de toplanıp iktidarda bulunan Dimitris Rallis Hükûmetine darbe yaparak yönetimi devirdiler. Yunan siyasi tarihinde *Gudi Darbesi* olarak geçen bu olay, yakın dönem Yunanistan tarihini derinden etkileyerek ülkede birçok siyasi kırılmayı da beraberinde getirecektir. Şüphe yok ki bu değişim ve kırılmaya yol açan en büyük etkenlerden birisi E. Venizelos'un Yunan siyasetinde rol oynamaya başlamasıydı (Morias, 2006, s. 213).² Megali İdea'nın ateşli bir savunucusu olan Giritli siyasetçi Venizelos, bu tarihten itibaren Yunan siyasetinde bütün engelleme girişimlerine rağmen etkin bir şekilde görev alarak ülkenin kaderini belirleyen gelişmelere yön verecektir.

1912-1913 yılları arasında meydana gelen Balkan Savaşları, Yunanistan'ın Balkanlar'da topraklarını iki kat daha büyütmesine imkân tanımış, İngiltere ile olan bağlarının daha da kuvvetlendirmesine yol açmıştı (Clogg, 2018, s. 89). Balkan Savaşları öncesinde yaptığı reformlarla askerî yapılanmasını güçlendiren Yunanistan, İngiltere ve Fransa'dan aldığı maddi destekle bu savaştan ciddi toprak kazancı elde ederek çıkmıştı (FO 476/36, Annual Report, Greece, 1913, s. 6-7). Ancak ülke, bu başarılarına rağmen, iç siyasette çalkantılı bir süreci yaşamaya devam ediyordu. Nitekim bu çalkantılı süreçte 18 Mart 1913 tarihinde Yunan Kralı George'un Selanik'te bir akıl hastası tarafından öldürülmesi ve sonrasında Yunan Krallığına büyük oğlu Konstantin'in geçmesi, Yunan iç siyasetinde ciddi

civarında birkaç küçük sınır düzeltmesi ve 4 milyon lira savaş tazminatı ödemek gibi pek az zararlı kurtulmuştu (Bayur, 1991, s. 110-115), (Uçarol, 1995, s. 367-372), (Armaoğlu, 1997, s. 555-562).

² Yunanistan'ın en önemli siyasi yüzlerinden biri sayılan Eleftherios Kyriakos Venizelos, 23 Ağustos 1864 tarihinde o zaman Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan Girit Adasının Hanya kazasına bağlı Mournies Köyü'nde doğmuştur. Eleftherios Venizelos'un eğitim hayatı, sürgünler ve sınır dışı edilmeler sebebiyle farklı yerlerde devam etmiştir. Atina'da lise eğitimini tamamlayarak Girit'e dönen Venizelos, kısa bir süre babasıyla birlikte ticaretle uğraştı. 1881 yılında girdiği Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1887 yılında mezun olan Venizelos, hemen iki yıl sonra 1889'da Liberal Parti'den aday olarak Girit Parlamentosuna seçildi. Mensup olduğu Liberal Parti'nin, Fransız milliyetçiliği ve İngiliz siyasetinin etkisinde kalması, ileride Venizelos'un Fransa ve İngiltere ekseninde politikalar üretmeye çalışmasında etkili olmuştu. Bu arada 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Avrupalı devletlerin müdahalesi ile Girit'te önce özerkliğe ve sonrasında ise bağımsızlığa giden süreci başlattı. Venizelos, Girit'teki özerklik ve isyanlar sürecinde gerek anayasayı hazırlama komisyonunda gerekse Girit Genel Meclisinde aktif olarak görev yapmıştı. Girit Anayasasının yürürlüğe girmesiyle birlikte Venizelos da Adalet Müşaviri görevine getirildi. 28 Ağustos 1909 tarihinde Askerî Birlik (Stratiotikos Sindesmos) tarafından gerçekleştirilen Gudi Askerî Harekâtı, Eleftherios Venizelos'un politik kariyerinde son derece önemli bir dönüm noktası oluşturdu. Bu tarihten sonra Venizelos'un Yunan siyasi arenasında yükselişi hızla devam edecek ve Venizelos ismi, Megali İdea fikri ile özdeşleşir hâle gelecektir. Venizelos hakkında detaylı bilgi için bkz. Özşüer, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/eleftherios-kyriakos-venizelos-1864-1936/> (Erişim Tarihi: 1.6.2024).

değişimler yaratacak gelişmeleri de beraberinde getirecekti (Pallis, 1995, s. 29-29).

Alman İmparatoru (Kaiser) II. Wilhelm'in kız kardeşi Prenses Sophia ile evli olan Kral Konstantin, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan mutlaka galip çıkacağına inanmaktaydı. Konstantin'in düşüncesinin aksine savaşı İngiltere'nin kazanacağına inanan Başbakan Venizelos ise Müttefiklerle görüşmelerini yürüterek ülkenin savaş boyunca İngiliz ve Fransız etki alanına girmesine neden oldu (Thomson, 1931, s. 191-192).

1916 yılı boyunca Yunanistan, böyle bir açmazın içerisinde kaos yaşarken, ülke toprakları İttifak ve İtilaf askerlerinin nüfuz alanları hâline gelerek yer yer işgallere maruz kaldı. Şüphe yok ki ülkenin bu vaziyete düşmesindeki en büyük neden, Venizelos taraftarları ile Kral Konstantin arasında devam eden büyük çekişmeydi (Hatipoğlu, 1988, s. 71).

Müttefiklerin müdahaleleri ile sürekli hükûmet bunalımları yaşayan Yunanistan, 1917 yılına gelindiğinde Venizelos'un Selanik'te kurduğu *Ethniki Amina Cemiyeti*'nin faaliyetleri ile Müttefiklerin çevrelediği bir ülke haline gelmişti. Öyle ki İngiliz ve Fransızların yardımı ile Atina'dan Selanik'e gelen Venizelos, 9 Ekim 1916'da Selanik'te ayrı bir hükûmet kurduğunu ilan ederek, Atina'daki Yunan Hükûmetine açıkça meydan okumuştur. Bu durum, ülkenin yönetsel manada fiilî olarak ikiye ayrılması demektir.³ İngiliz ve Fransızların, 1915 yılından itibaren siyasi hedeflerine ulaşmak için Yunanistan'ın bağımsızlığını hiçe sayan politikaları ülkeyi böyle bir kaosun içine sokmuştu. 23 Kasım 1916'da Selanik'te kurulan Venizelos Hükûmeti Almanya'ya savaş ilan ettiğini açıklayınca Kral Konstantin, gücünün azaldığını fark ederek ülkenin daha fazla tarafsız kalamayacağını anlamıştı. Ancak Konstantin, ülkenin adım adım bir iç savaşa doğru sürüklendiğini de görmekteydi (Hatipoğlu, 1988, s. 71).

Kendisine karşı yürütülen bu mücadelede Venizelos'un galip geleceğini anlayan Kral Konstantin, İtilaf Devletleri ile masaya oturmayı kabul ve nihayet, varılan uzlaşma neticesinde tahttan küçük oğlu Alexander lehine feragat ederek 14 Haziran 1917'de ülkeden ayrılmak zorunda kaldı. Kralın ayrılmasından sonra yeniden iktidara gelerek ülkede tam bir kralcı avı başlatan Venizelos, kendisine ve İtilaf Devletlerine muhalif kim varsa onlardan intikam alıcı bir şekilde cezalandırma faaliyetlerine başladı. Venizelos ilk

³ Yunanistan'ı Birinci Dünya Savaşı'na sürükleyen gelişmeler için bkz. (Demirhan, 2012, s. 159-172);1916 yılı ağustos ayında Selanik'te Ulusal Savunma diye adlandırılan Venizeloscu ihtilal hareketi (*Ethniki Amyna*) bu şekilde başlatılmış oldu. Bu hareketin öncüleri Atina'daki Kral yanlısı hükûmetten kendilerini ayırarak Makedonya cephesinde Müttefik orduları ile birleşmek için Yunanlılara çağrıda bulundular. 25 Eylül'de Venizelos, devrimci hükûmetin başına geçmek için Atina'dan ayrılarak 9 Ekim'de Selanik'e geçti ve burada geçici hükûmeti kurduğunu ilan etti. Bu ikili durum ordu içerisine de sirayet etti ve Yunan ordusundaki her bir subay ya Selanik'teki Ulusal Savunma Ordusuna ya da Kral'a ve Atina Hükûmetine bağlı kalan orduya katılmaya zorlandı (Smith, 2002, s. 219).

olarak ise Gounaris⁴, Dousmanis⁵, Metaksas⁶ başta olmak üzere ülkenin önde gelen 30 kişilik muhalif grubunu Korsika Adası'na sürgüne gönderdi. Venizelos, 27 Haziran 1917 günü bir taraftan hükümetini kurarken diğer taraftan da aynı gün, Kral Alexander'ın onayını alarak İttifak Devletleri'ne savaş ilan etti. Venizelos yönetimi, 1 Temmuz 1917'de ise Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edip Makedonya Cephesine asker gönderdi (Demirhan, 2012, s. 184).

Birinci Dünya Savaşı bittiğinde Yunanistan, savaştan galip ayrılan ülkeler safında yer almasına rağmen, iç politikada 1909 Gudi Darbesi'nden beri devam eden siyasi bunalımın izlerini hâlâ silememiştir. Ülkede Venizelos'u bir kahraman olarak görenlerin karşısında onun ülkeyi Müttefiklerin hizmetine sokarak ülkenin bağımsızlığını zedeleyen bir devlet adımı olarak görenlerin sayısı da az değildi. Böyle bir atmosfer içerisinde Venizelos, savaşa girilmesi karşılığında ülkesine vaat edilenleri alabilmek için Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı'nda galip devletler nezdinde yoğun bir diplomasi faaliyetine başladı. Aynı zamanda Yunan Delegasyon Kurulunun başkanı olan Venizelos, Müttefik kurula sunmak üzere geniş bir talepler listesi de hazırlamıştı. Venizelos bu talepler listesinde, Arnavutluk hattında Kuzey Epir, Türkiye'de ise Çatalca hattına kadar Trakya, On İki Ada, Gökçeada, Bozcaada, İzmir ve havalisi ile Ayvalık'ı içerisine alan topraklar vardı. Konferansta İngiliz Delegasyon Kurulunun başkanlığını yürüten Lloyd George, bu talepleri için Yunanistan'ın ağır bedeller ödediğini düşündüğünden konferansta Yunan taleplerinin karşılanması için Yunanistan lehine diplomatik girişimlerde bulunmaktaydı. Nihayet yürütülen diplomasi neticesinde İtilaf Devletleri, 6 Mayıs'ta Yunan kuvvetlerinin İzmir'e asker çıkarmasına izin vermiş, böylece iç çalkantılarından bir türlü kurtulamayan Yunanistan, Batı Anadolu'da sonu kendisi için büyük felaketlere sebep olacak bir maceraya doğru yelken açmıştı (Helmreich, 1996, s.

⁴ Patra'da, 5 Ocak 1867 tarihinde Patra'da dünyaya gelen Dimitrios Gounaris (1867-1922), Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirmiştir. Avrupa'da öğrenimine üç yıl daha devam eden Gounaris, 1892 yılında, Harilaos Trikupis iktidarı sırasında ülkenin girdiği iktisadi çıkmazda ailesinin de ekonomik durumu kötüleştiği için Yunanistan'a dönmüş ve avukatlıkla uğraşmaya başlamıştır. Mesleğindeki hüneri kısa sürede duyulan Gounaris politikaya atılarak 1902 yılında Patra'dan bağımsız milletvekili seçilmiştir. Aynı başarıyı 26 Mart 1906 seçimlerinde de gösteren Gounaris, 1917 yılında Kral'ın tahtan uzaklaştırılması sonrasında Korsika Adası'na sürülmüştür (Rençberler, 2014, s. 63).

⁵ Victor Dousmanis (1862-1949), 1904'te yeni kurulan kurmay okulunda kurmay subay olarak görev almıştır. 1905-1909 yılları arasında Theotokis Hükümetinde Savunma Bakanlığı Personel Dairesi Başkanlığı görevinde bulunan Dousmanis, hükümetin yeni askerî düzenleme, eğitim ve planlama programına büyük katkılar yapmıştır. Balkan Savaşı sırasında genelkurmay başkanı olarak görev yapan Dousmanis, daha sonra Kral Konstantin'le olan yakın ilişkisi nedeniyle diğer muhaliflerle birlikte 1917 yılında Korsika Adası'na sürülmüştür. Gounaris Hükümeti'nin işbaşına geldiği 1921 yılında tekrar Genelkurmay Başkanlığına atanmıştır (Smith, 2002, s. 473).

⁶ 1871 yılında İthaki Adası'nda dünyaya gelen İoannis Metaksas, 1885 yılında askerî okula girmiş ve 1890 yılında asteğmen olarak mezun olmuştur. 1890-1892 yılları arasında Korfu'da yaşamış ve değişik görevlerde hizmette bulunmuştur. Ağustos 1892'de Askerî İstihkâm Okuluna girmiş ve 1894'te Navplion Garnizonunda istihkâm teğmeni olarak göreve başlamıştır. 1897 yılında Tesalya Savaşı'nın patlak vermesine kadar, rutin bir yaşam süren Metaksas, söz konusu savaşta Veliht Konstantinos'un kurmayı olarak çalışmaya başlamıştır. Bu görev ona Almanya'da eğitim alma kapılarını açmış, nihayetinde Alman hayranı ve Konstantinos'un sıkı bir destekleyicisi olarak görevine dönmüştür. Gudi Hareketi'nde de karşı safta yer alan Metaksas, 1917'de Korsika Adası'na sürülmüştür. 4 Ağustos 1936 tarihinde darbeyle iktidara gelerek vefat ettiği 1941 yılına kadar ülkeyi yönetmiştir (Rençberler, 2014, s. 14).

71-72).

İşgali Anadolu içlerine kadar genişletmeye çalışan Yunan ordusu, Kuvayı Milliye birliklerinin direnişi ile karşılaşmasına rağmen⁷ Paris'te kendilerine vaat edilen sınırların da ötesine geçmişti. Yunan ordusunun Megali İdea yürüyüşü ülkede heyecan yaratsa da sürmekte olan siyasi ve mali krizler ve Müttefiklerin maddi desteğine ihtiyaç duyar hale gelmesi hem Venizelos Hükümetini hem de Batı Anadolu'da yürütülen askerî hareketi zora sokmuştu. Venizelos'un ülkede siyasi-ekonomik istikrarı sağlaması için Anadolu Harekâtının başarıya ulaşmasından başka çıkış yolu kalmamıştı. Nitekim Venizelos, bir taraftan başta İngiltere olmak üzere Avrupalı devletlerden destek talep ederken diğer taraftan da Sevr Antlaşması'nı kabul etmeyen Mustafa Kemal Paşa yönetimindeki Türk Millî Hareketi'ni dize getirmek için Yunanistan'ın tüm askerî gücünü seferber etmişti. Venizelos'a göre, Türklere Sevr Barışını sadece Yunanistan kabul ettirebilirdi ve bu nedenle Avrupa ülkeleri Yunanistan'ı desteklemek zorundaydı. Bu arada Müttefikler de Mustafa Kemal'i Sevr Barışını kabule zorlamak için Yunan ordusunun 1920 yılı bahar ve yaz aylarında Anadolu'nun içlerine doğru ileri harekât yapmalarına izin vermişlerdi (Yavuz, 2021, s. 92). Hatta bu ilerleme ile Yunan işgali iç Anadolu sınırlarına yaklaşmış ve Osmanlı Hükümeti Sevr Barışını imzalamıştı. Ancak bilindiği üzere TBMM Hükümeti böyle bir antlaşmayı kabul etmeyerek Yunanistan'ın ve Müttefiklerin planlarını sekteye uğrattı (*Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, Cilt: 3, İçtima Senesi: 1, s. 333).

Sevr Barışını Ankara'ya kabul ettirmek amacıyla Venizelos başkanlığındaki Yunan Hükümeti, kaynaklarının büyük bir kısmını bu harekâta aktarırken 1920 yılı Ekim ve Kasım aylarında meydana gelen gelişmeler ülkede bütün dengeleri alt üst etti. Kral Alexander'ın 2 Ekim 1920'de sarayında bir maymun tarafından ısırılması ve 25 Ekim 1920 tarihinde hayatını kaybetmesi, babası Konstantin'in yeniden tahta geçmesi ihtimalini doğurmuştu. Bunun üzerine, Sevr Antlaşması sonrasında Yunanistan'a kazandırdıkları ile millî kahraman ilan edilen Venizelos, konumunu güçlendirmek için seçime gitme kararı aldı. Ancak 14 Kasım 1920'de yapılan seçimlerde beklenmedik bir yenilgi alarak iktidarını kaybetti (Smith, 2002, s. 219). Venizelos, bu yenilgi ile bir taraftan ona muhalif olan kesime iktidarı devrederken diğer taraftan da tarafsızlığı ve savaş aleyhtarlığı yüzünden Yunanistan'dan sürülen Konstantin'in, 5 Aralık 1920'de yapılan halk oylaması neticesinde % 98 oranında ezici bir çoğunlukla ülkesine geri çağrılarak yeniden tahta oturmasına vesile olmuştu (Hatipoğlu, 1988, s. 112). Şüphesiz bu değişiklik sadece Yunanistan'da değil İngiltere, İtalya ve Fransa'da da yankı bulmuştu. Kral Konstantin'i istemeyen Müttefikler, bu tarihten sonra zaten zorda olan Yunanistan'ın mali durumunun daha da zora girmesine neden olmuşlardı (Smith, 2002, s. 242).

Seçimler sonucunda ortaya çıkan yeni durum ve Konstantin'in tahta yeniden oturması, sürgünde olan başta Gounaris ve Metaksas gibi Venizelist karşıtlarının ülkeye yeniden gelerek politika yapmalarına imkân vermişti. Bu yeni dönemde Gounaris, başbakanlığa getirilerek yeni bir hükümet kuruldu.⁸ Ancak Gounaris Hükümetinin durumu da

⁷ Batı Anadolu'da Yunan işgaline karşı gelişen direniş hareketleri için bkz. (Çetinkaya- Özalp, 2009, s. 7-33).

⁸ Yunanistan'da ortaya çıkan yeni durumda hükümet, ülkede görevli 27 valiyi de görevden alarak yerlerine yeni atamalar yapmıştı. Ayrıca memurlar, adliye çalışanları, öğretmenler de bu değişimden etkilenmişlerdi.

Venizelos'tan pek farklı olmayacaktı. Kendisi hem içeride huzuru sağlamak hem Anadolu'da başarı elde etmek gibi iç içe geçmiş bir durumla karşı karşıyaydı. Gounaris'te tıpkı Venizelos gibi iç politikada yaşanan gelişmelerin Anadolu'da devam eden harekâtı etkilememesi için yoğun çaba sarf ederek neredeyse kaynaklarını bu savaşı finans etmeye odaklandı. Ancak orduda yapılan Venizelos yanlısı temizlik hareketi, subaylar arasında birtakım kırılmalara yol açtı. Gounaris Hükûmetinin askerî kanadı kendini ispatlamak, halkın ve İtilaf Hükûmetlerinin güvenini kazanmak adına 1921 yılı başından itibaren Anadolu'da art arda askerî harekâta kalkıştı. Hatta işgal hattını Ankara önlerine kadar genişletti fakat Türk ordusu tarafından Sakarya'da durdurularak daha öteye gitmesi engellendi.

Sakarya Muharebesi, gerek Yunan hükûmeti gerekse Türk Millî Hareketi açısından iç ve dış politikada önemli sonuçlar doğurmuştu. Türk Millî Hareketi içeride millî birliği, dışarıda uluslararası desteği sağlama hususunda büyük başarı elde ederken Yunan Hükûmeti bu savaştan sonra hem içeride hem de dışarıda zor duruma düştü. Gounaris Hükûmeti, tam bir çıkmazın içerisine girmiş durumdaydı. 1921 Ankara Antlaşması neticesinde TBMM Hükûmetiyle savaş durumunu sona erdiren Fransızlar ve başından beri Yunanların Anadolu hareketine zorla destek veren İtalyanlar, daha yüksek perdeden Yunan ordusunun Anadolu'yu boşaltması için seslerini çıkarmaya başlamışlardı. Avrupa'da Yunanistan'a karşı oluşan muhalif hava, finansal yardım başta olmak üzere her türlü desteğe muhtaç durumda olan Yunan Hükûmetlerini endişeye sevk etmişti. Nitekim 1922 yılı başlarında Londra'ya giden Yunan hükûmet temsilcileri - beklentilerin aksine - aradıkları mali desteği Londra Hükûmetinden alamadı. 1922 Mart ayı geldiğinde Yunan Hükûmeti ortaya çıkan hükûmet bunalımları eşliğinde içte ve dışta zor duruma düşmesine rağmen Anadolu'da savaşı devam ettirmek için kendi iç kaynaklarını tamamen seferber etmek zorunda kaldı (Miller, 1922, s. 168-178).

1922 yılı yaz başlarında Yunan hükûmeti bir kez daha Londra'da mali destek peşinde koşarken Mustafa Kemal Paşa komutasındaki Türk ordusu hazırlıklarını tamamlayarak 26 Ağustos 1922'de Afyon'un güneyinden Yunan mevzilerine yönelik taarruz için son hazırlıklarını tamamlamıştı. 26 Ağustos'ta Türk ordusunun başlattığı Büyük Taarruz Harekâtı, 30 Ağustos 1922'de Dumlupınar'da zaferle neticelendi ve Yunan kuvvetleri 9 Eylül 1922'de İzmir'den, 18 Eylül 1922'de ise Erdek'ten atılarak Yunanistan'ın Küçük Asya macerasına son verildi. Türk kuvvetlerinin bu zaferi, 1897 Türk-Yunan Savaşı'ndan beri büyük bir iç hesaplaşma içerisinde olan Yunanistan'da dengelerin tamamen değişmesine ve ülkenin büyük bir kargaşa içerisine girmesine neden oldu.

Yunan Ordusunun Batı Anadolu'daki Yenilgisinden Sonra Atina'da Meydana Gelen Gelişmeler

İngiltere'nin Atina büyükelçisinin Londra'ya gönderdiği raporlarda Yunanistan'da, 1922 yılı boyunca ciddi hükûmet bunalımları yaşamasına ve bu bunalımların Yunan ordusunu etkilemesine rağmen Anadolu'daki Yunan kuvvetlerinin olası bir Türk taarruzuna karşı

Görevden alma ve atamalar, Trakya ve birkaç ada dışında bütün Yunanistan'da yapılmıştı. Yunanistan'daki değişimin en büyük etkisi orduda görülmüştü. Öyle ki, 1917-1920 yılları arasında işlerinden atılmış, zorla ihtiyata ayrılmış ya da görevlerinden istifa etmiş 1.500 kadar subay, Kral Konstantin tarafından çıkartılan kararname ile yeniden görevlerine dönmüştür (Smith, 2002, s. 249).

başarılı bir şekilde direnebileceği yönünde güçlü bir öngörü vardı. Ancak büyükelçinin bu öngörüsü 2 Eylül'de bozgun haberlerinin Atina'ya ulaşması ile yerle bir olmuştu (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922). İzmir'in Türk ordusu tarafından ele geçirilmesi haberi Atina'ya ulaştığında Protopapadakis Hükümeti istifa etmiş ve yerini 10 Eylül 1922'de kurulan Triantafillakos Hükümetine bırakmıştı. Bu değişim, Atina'da siyasi çalkantılarla başlayan yeni bir kaosun ilk işaretleriydi. Kral Konstantin, panik havasının başkenti sarmasına müsaade etmeden 12 Eylül'de Metaksas'tan düzenin sağlanması için acil önlemlerin alınmasını istemişti (Erdem, 2010, s. 497).

Kral Konstantin Metaksas'tan bu talepleri sıralarken Batı Anadolu'dan geri çekilen Yunan ordusunun bir bölümü, gemilerle Sakız ve Midilli Adaları'na getirilerek Atina'da bir ihtilal gerçekleştirme kararında olan subayların emrine girmişti. Bu gemilerin birinde olan Albay Gonatas, askerlerin durumunu anılarında şu ifadelerle anlatmıştı:

... Gemiler [Anadolu'dan] uzaklaştılar. Bozgun ile ilgili garip duygular, üzüntüler içindeydik. Ama aynı anda zorlukların, subay ya da er hepimizde var olan heyecanın bittiği için de rahatlama duyuyorduk. Ancak gemilerin nereye yönelecekleri konusunda sıkıntılar yaşandı. Midilli'ye gitmesi gereken gemiler, Sakız'a yöneltiler. Aynı birliğe bağlı gruplar, dağıldılar... Plastiras'ın ... birlikleri de Midilli'ye yönelecek yerde zorla Sakız'a yönelmişlerdir. 2. Tümen rotasına bağlı olarak, sabah 10.00 gibi Midilli'ye çıktı. Buradan edindiğim ilk izlenim de içler acısıdır. Anadolu'dan gelen göçmenler yolları, meydanları ve kiliseleri kaplıyorlardı... Devlet yardımı hiçbir yerde söz konusu değildi... Midilli'de düzensiz unsurlar, hırsızlık ve yağmalamalar gerçekleştiriyorlardı. Ancak Sakız'da durumun daha kötü olduğunu öğrendik. Çünkü Sakız, Çeşme'ye daha yakın olduğundan dolayı, yelkenliler göçmenleri oraya çıkarıyorlardı. Oradaki düzensizlik anlatılır gibi değildi (Erdem, 2010, s. 499).

Albay Gonatas'ın⁹ ifadeleriyle Midilli ve Sakız Adası'na toplanmış askerlere komuta eden subaylar, organize olmuş bir şekilde uzun bir süreden beri hükümete düşmanlık beslemişlerdi. Bu organizasyonun başında da Batı Anadolu'daki birliklerde görev alan Albay Nikolas Plastiras¹⁰ vardı. Şüphe yok ki Plastiras bu hareketinde yalnız değildi. Kendisi, Sakız'a çıktıktan sonra hükümete karşı var olan kinini bir başkaldırıya dönüştürmek için çalışmalarına başlamış ve bu uğurda arkadaşları ile birlikte büyük bir yol katetmişti. Plastiras ve yanındakiler, 23 Eylül 1922'de Albay Gonatas'a hareketin liderliğini teklif etmişlerdi. Birtakım şartlar öne sürerek liderliği kabul eden Gonatas,

⁹ Stilianos Gonatas, 1897 yılından 1922 yılına kadar tüm savaşlarda yer almış Venizelos karşıtı bir subaydır. Yunanistan'ın yaşadığı Küçük Asya Felaketi sonrası Nikolaos Plastiras ve Dimitrios Fokas ile birlikte Sakız Adası'nda hazırlanan ve sonrasında ilan edilen ihtilalin liderliğini yürütmüştür. 1924 Ocak ayına kadar devam eden hükümetin başbakanlığını yürüttüğü sırada Altıların infazı gerçekleştirilmiştir (Rençberler, 2014, s. 53).

¹⁰ Nikolaos Plastiras, 1883 yılında Karditsa şehrinin dağlık bir köyü olan Morfovuni'de dünyaya gelmiştir. Ortaokul sonrası askeriyeye yazılan Nikolaos Plastiras, 1909 yılında gerçekleşen Gudi Darbesi'ne katılmıştır. 1912 yılında, Larisa'da bulunan 5. Piyade Alayı'na atanmış ve Balkan Savaşları'ndaki başarılarıyla dikkat çekmiştir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Sakız (Hios) Adası'na tayin olmuştur. I. Dünya Savaşı'nda, Bulgarlar ve Türklerin içinde bulunduğu İttifak Devletleri tarafına katılma fikrine karşı çıkarak Venizeloscu hareket olan *Ulusal Savunma Hareketi'ni* desteklemiştir. 1922 İhtilali'ni tasarlayanlarından olup İhtilal Heyeti'nin dağılmasından sonra ihtilalin lideri konumuna gelmiştir (Rençberler, 2014, s. 52).

vakit kaybetmeden ihtilal hareketini başkente doğru taşımaya çalışmıştı. Bu amaçla ilk olarak 24 Eylül 1922'de Kral'a, Yunan halkına, meclis başkanına, veliaht ve hükûmet başkanına yönelik yayımlanan bildirimde, vatanın yararına, veliaht lehine Kral'ın istifası, meclisin derhal dağıtılması talep edilirken İtilaf Devletleri'ne güven verecek bir hükûmetin kurularak seçimlerinin gerçekleştirilmesi ve Trakya Cephesi'nin derhâl güçlendirilmesi istenmekteydi (Erdem, 2010, s. 503).

Gonatas, yayımladığı bildirisinden hemen sonra da başkenti işgal etmek üzere harekete geçti. Bu arada 25 Eylül'de Başbakan Triandifilakos İngiltere'nin Atina elçisi Lindley ile görüşerek İngiliz Hükûmetinin Kralı bir an önce tanınmasını önermişti. Başbakana göre İngiltere'nin bu hamlesi ülkeyi birleştirmeye ve düzensizliği önlemeye büyük katkı sağlayacaktı. Başbakan, bu hamleyle aynı zamanda ordunun olası bir darbe girişimine karşı İngiltere'nin desteğini almaya çalışıyordu. İngiliz elçisi Lindley, talebin kabul edileceği konusunda şüpheleri olduğunu beyan etmesine rağmen başbakan ikinci görüşmede bu talebini ısrarlı bir şekilde yineleyerek elçinin kralı ziyaret edip İngiliz hükûmetinin kralı yeniden tanınmasını istedi. Dolısıyla Atina'da Kral ve hükûmet üyeleri, Sakız ve Midilli adasından Atina'ya doğru yola çıkan ordunun başkentte darbe yapacağından emin gibiydi. Nitekim İngiliz elçisi de Londra'ya gönderdiği raporunda Atina'ya doğru yola çıkan askerî birliklerin ihtilal yapacağına yönelik ilk işaretlerin alındığını ifade etmekteydi. Buradan hareketle İngiliz hükûmeti şimdilik gelişmeleri sadece izleme taraftarı olmayı politik bir zorunluluk olarak görmekteydi (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922).

Başbakanın bu girişimlerine karşılık Prens Nikolas da İngiliz elçisi ile görüşerek Kralın ve ailesinin hayatının tehlikede olduğunu dolayısıyla Kralın ülkeden ayrılması için bir İngiliz savaş gemisi gönderilmesi zaruretinden bahsetmişti. İngiliz elçiliği durumu tam olarak anlayabilmek için Yunan Donanma Komutanlığı ile bağlantıya geçmeye çalıştığı sırada donanmanın da darbeye katıldığı bilgisini aldı (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922).

Atina'daki çabaları ile ihtilalin seyrini anlamaya çalışan İngiliz elçisi 26 Eylül sabahı Londra'ya çektiği telgrafta durumun giderek sürdürülemez bir hal aldığını ve Kral'ın birkaç gün içinde tahttan çekilmezse hanedanın düşüşünün kaçınılmaz olacağını bildirdi. Aynı sabah, Atina üzerinde bir uçak, ordu ve donanma subayları ile Midilli ve Sakız halkları adına Albay Gonatas tarafından imzalanmış bildirimleri dağıtmaya başladı. Bu bildirimde daha önce de ifade edildiği gibi Kral Konstantin'in Veliyaht Prens lehine tahttan çekilmesi, hükûmetin istifası, meclisin feshedilmesi, Trakya Cephesi'nin güçlendirilmesi ve partisiz bir hükûmetin yönetimi altında yeni seçimlerin yapılması talep edilmekteydi (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922).

Uçaklardan atılan bildirimlerin aynı zamanda basında yayımlanması ile büyük bir şaşkınlık yaşayan Atina halkı ne olduğunu anlamaya çalışırken 26 Eylül 1922 akşamı başkente varan İhtilal Komitesi üyeleri Albay Gonatas imzalı bir ultiyatomu hükûmete göndererek iki buçuk saat içinde ultiyatoma cevap istediler. Bu sırada diken üzerindeki Hükûmet, General Papoulas'ı İhtilal Komitesinin üyeleri ile görüşmek üzere derhâl Lavrion'a göndermişti. Hükûmet, bu hamle ile komite üyelerinin niyetlerini anlama gayreti içerisindeyken, 27 Eylül'de sabahın erken saatlerinde komitenin şartlarının kabul edildiği

duyuruldu. Ancak Atina'nın Askerî Valisi Albay Constantinopoulos savunma hazırlıklarına devam ettiği için şehirde bir panik havası hâkimdi. Bu atmosfer içerisinde birkaç Venizelos taraftarı tutuklanırken silahlandırılan bir grup asker ve sivil Lavrion'a doğru yola çıkmıştı. Kral yanlıları az da olsa teslim olmayacaklarını ve direnişe geçeceklerini bu hareketleri ile gösterecekler de öğlen saatlerinde Kral'ın tahttan feragat ettiği ve hiçbir direnişin gösterilmemesi emrinin verildiği haberini alınca kararlılıkları azalmış ve bir süre sonra da silahları ellerinden alınmıştı. Öğleden sonra Atina sokaklarında devrime karşı herhangi bir silahlı direnişin gerçekleşmeyeceği artık anlaşılmıştı (TNA FO. 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922).

Darbe, Atina'da darbeci subayların da beklemedikleri şekilde kansız gerçekleşmiş ve halk direniş göstermeden değişimi kabul etmişti. Böylece Kral Konstantin'in 27 Eylül 1922'de istifa etmesi ile Veliht II. Georgios'un tahta çıkması hızlı bir şekilde sağlanmıştı.¹¹Ancak devrik kral ve ailesinin nereye gönderileceği meselesi ihtilalci liderlerle İngiliz elçisi Lindley arasında görüşülmeye devam ediliyordu.

Bu arada Gonatas, Limnos gemisinden diğer gemilere yayınladığı bildiri taleplerin kabul edildiği, Kral ve hükümetin istifa ettiği, askerî birliklerin gün içinde Pire'ye çıkılacağı, ordunun bir kısmının demiryoluyla Atina'ya taşınacağı bilgisini iletmış ve ihtilali gerçekleştiren orduyla donanmayı kutlamıştı (27 Eylül 1922). Aynı anda Atina'daki Genelkurmay Başkanlığına da ihtilal ordusunun üç tümen ve on bataryadan oluştuğu, öğleden sonra Atina'ya ulaşacağı söylenerek konaklama yeri probleminin çözülmesi istenmişti. Aynı saatlerde Atina Garnizon Komutanı Albay Skandalis de bir bildiriyle vatandaşların sakin olmalarını istemiş, ihtilalin partiler üstü bir konumda olduğunu söyleyerek iç kimseye dokunulmayacağını duyurmuştu. Gonatas ayrıca gazetelerde yayımladıkları bildiri ile kısa bir süre sonra İhtilal Komitesi'nin iktidarı üstleneceğini duyurmuştu.

Atina'da işlerin kaosa sürüklenmeden kontrol altına alınmasından sonra Gonatas, Plastiras ve Fokas, Eleftherios Venizelos'a bir telgraf göndererek ihtilal hükümetinin, yurt dışında ulusal meselenin ele alınması konusunda kendisiyle dayanışma içinde olmak istediği bildirildi (Erdem, 2010, s. 504). Bu arada Atina'daki tüm birlikler, süvari tümeninin liderliğinde ihtilale katılmışlardı. Yunan generallerden Pangalos¹², Gargalidis, Mazarakis, Manetas ve Çerulis, Albaylar Skandalis, Sakellaropoulos ve Havinis, Deniz

¹¹ Konstantin, yayımladığı bildiri Küçük Asya'da yaşanan talihsizliklerin ardından ve Trakya'nın da yitirilmesi tehlikesi ile karşı karşıya kalındığını, bazı vatandaşlarda tahtta kalması halinde Müttefik Devletlerin Yunanistan'a yardım etmeyeceği fikrinin ortaya çıktığını, bu yanlış düşünceden dolayı ülkenin bir iç savaşa sürüklenmesini önlemek için tahtından feragat ettiğini ilan etmiştir (Rençberler, 2014, s. 59).

¹² Theodoros Pangalos, (1878-1832) 1878 yılında Salamis Adası'nda dünyaya gelmiştir. İki yıl devam ettiği tıp eğitimini bırakan Pangalos, Yunan Harbiyesine (*Sholi Evelpidon*) girmiş; öğrenim gördüğü sırada patlak veren 1897 Osmanlı-Yunanistan Savaşı'na katılmıştır. 1908 yılında evi, muhalif subayların toplandığı bir karargâh haline gelmiştir. 15 Ağustos 1909'da Albay Nikolaos Zorbas önderliğinde Gudi'de başlayan kansız ihtilalin önderleri arasında yer almıştır. Balkan Savaşı'nda çeşitli cephelerde görev almıştır. 1917 yılında Selanik'te Kral'a yönelik yapılan harekete katılmış, savunma bakanlığı personel dairesi başkanlığına atanmıştır. 1918-1920 yılları arasında Paraskevopoulos'un Makedonya ve Batı Anadolu harekâtlarında kurmay başkanlığını yapman Pangalos, 1922 yılında Plastiras önderliğinde yapılan ihtilal ile siyasete dönmüş, Altılıların ölüm cezasına çarptırılmasında başrol oynamıştır. 1925-1926 yıllarında diktatör olarak Yunanistan'ı yönetmiştir (Rençberler, 2014, s. 51), (Smith, 2002, s. 476).

Albayı Hacikiriakos, Deniz Yarbayları Demestihos, Kolioaleksis ve Yannikostas gibi Atina'daki pek çok subay da ihtilal lehine hareket edeceklerini bildirmişlerdi. Saat 18.00 sularında Lavrion treniyle ihtilal ordusuna ait ilk birlikler de Atina'ya geldi. Hemen hemen aynı saatlerde Neo Faliron Limanı'na Limnos gemisiyle birlikte iki kruvazör, dört torpido gemisi, iki silahlı hafif kruvazör ve askeri taşıyan diğer on dört gemi de girmişti (Erdem, 2010: 504).

İngiltere'nin Atina Elçisi Lindley, Londra'ya gönderdiği raporunda, yaklaşık 12.000 kişilik birliğin şehre girdiğini ifade ederek askerlerin, *...çok yorgun ve yıpranmış görünmelerine rağmen doğru yerlerde bulunan subayları, düzgün bir şekilde yüklenmiş hayvanları, iyi durumda ve mesafeleri korunmuş atları ile düzenli görünülerinin kendisini çok etkilediğini...* ifade etmekteydi (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922).

İhtilalden memnun olan bir kısım halk da İngiliz elçiliğinin önünde bir gösteri yaparak İngiltere'ye duyulan sevgilerini dile getirmişlerdi. Lindley de bu sevgiye karşılık olarak kalabalıktan üç temsilciyi kabul etmişti. Aynı gösteriler, Fransız büyükelçiliği önünde de yapılmış ancak İtalyanlara yönelik böyle bir hamle yapılmamıştı (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922).

Bu arada Londra'da hükûmet yetkilileri Yunanistan'daki gelişmeleri yakından takip etmekteydi. Dışişleri Bakanlığı Atina ile sürekli bağlantı halindeydi. Lord Curzon, vakit kaybetmeden kan dökülmesini önlemek için gerekirse müdahale edeceği yönünde bir uyarıyı İngiliz elçiliği aracılığı ile İhtilalci liderlere iletmişti. Kral ve ailesinin durumu ilk etapta Londra'da ciddi ciddi merak uyandırmaya başlamış ve öfkeli subayların her an krala yönelik bir çılgınlık yapacakları yönünde endişeler oluşturmuştu. Londra'dan gelen talimatla İngiliz elçisi Lindley, Gonatas ve Plastiras ile görüşerek kral ve ailesinin güvenli bir şekilde ülkeden ayrılmasını istemişti. Bu talep üzerine her iki albay da hemen bir Yunan gemisi sağlamayı ve ülkeden ayrılmayı organize etmek için tüm düzenlemeleri İngiliz Deniz Kuvvetlerine bırakmayı teklif etmişlerdi. Ancak İngiliz elçisinin Lord Curzon'a aktardığına göre, Kraliyet ailesinin güvenli bir şekilde gidebileceği yer konusunda birtakım belirsizlikler ortaya çıkmış, taraflar arasındaki anlaşmazlık kralın öldürüleceği yönündeki korkuları artırmıştı. Bu nedenle Lindley, vakit kaybetmeden Kral ve ailesinin güvenlikleri için ilk etapta geçici olarak Malta'ya gönderme niyetini Londra'ya iletmiş fakat bu, Londra Hükûmetince uygun görülmemişti. İngiliz elçiliği Kral Konstantin ve ailesinin güvenli bir şekilde Atina'dan çıkarılması misyonunu üstlenmesine rağmen İngiliz hükûmeti ailenin Malta'ya gönderilmesine müsaade etmiyordu. Neticede kriz, İtalyan Hükûmetinden sağlanan gerekli izinlerle aşarak 30 Eylül günü devrik Kralın, Prens Nikolas ve ailesiyle birlikte saat 21.00'de Orepos'ta düzenlenen askerî bir törenle Atina'dan Palermo'ya doğru yola çıkması sağlandı. Öyle görünüyor ki bu krizin bir an evvel çözülmesinde İtalyan Hükûmet yetkilileri ile İtalya'nın Atina Büyükelçisi önemli rol oynamıştı.

Devrik Kral Konstantin ve ailesinin Malta'ya gönderilmesine müsaade etmeyen İngiliz Hükûmeti, ihtilalci subayların elinden Konstantin ve ailesini kurtarmıştı (TNA FO. 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922), ancak Atina'da işler Konstantin'in ülkeden ayrılması ile sükûnete kavuşacak gibi gözüküyordu. Nitekim 28 Eylül 1922'de, Albay

Gonatas, Albay Plastiras ve donanmadan Yüzbaşı Fokas'tan oluşan İhtilal Komitesi, başkentte yönetimi üstlendiğini duyururken, Anadolu'daki felaketten sorumlu tutulanlar da tutuklanmaya başlanmıştı. İhtilalin arifesinde Eski Bakan Mihail Gudas, Oniki Ada'ya varmaya yetecek yakıtla bir tekne ayarlandıktan sonra Gounaris'in yanına gitmiş, her şeyin hazır olduğunu, yurt dışına çıkmaları gerektiğini söylemiş, ancak Gounaris kalacağını ve hesap vereceğini, kendisinin kaçmasının söz konusu dahi olmadığını söylemişti. Eski başbakan ve bakanlara fanatikler tarafından öldürülme tehlikesinin olduğu çok kez dile getirilmiş olsa da onlar kaçmamışlar, evlerinde ya da ofislerinde tutuklanmışlardı. 27 Eylül 1922'de Gounaris ve Protopapadakis¹³ milletvekili Stais'in evinde, Nikolas Stratos¹⁴, Nikolas Theotokis¹⁵, Ksenofon Stratigos ve Mihail Gudas kendi evlerinde tutuklanmışlardı. Birkaç gün sonra da Eski Dışişleri Bakanı Georgios Baltazzis¹⁶ ve ardından en son Georgios Hacıanesti¹⁷ 9 Ekim 1922'de Neo Faliro'daki evinde tutuklanmışlardı (Rençberler, 2002, s. 62).

Tutuklamaların başlaması başta İngiliz Elçisi Lindley olmak üzere, Atina'da bulunan diğer Avrupa devletlerinin elçilerini de endişeye sevk etmişti. Lindley, Londra'ya gönderdiği telgrafta, "*işlerin gidişatından memnun olmadığını*" ve her şeyin kontrolden çıkabileceği uyarısında bulundu. Atina sokaklarında tutuklanan bu kişilerin büyük bir intikam duygusu ile kurşuna dizilecekleri söylentileri yayılmaya başlayınca İtalya, İspanya, İsveç ve Hollanda elçileri Lindley'e gelerek kan dökülmesini önlemek için müdahalede bulunup bulunmayacakları konusunu görüştüler.

Atina'da olağanüstü saatler yaşanıyordu. Durumdan haberdar edilen Fransız elçisi de İngiliz elçiliğine gelerek olayları buradan takip etmeye başladı. Lindley, derhal İhtilalci Komite liderlerinin ne düşündüklerini öğrenmek için Gonatas ve Plastiras'ın İngiliz elçiliğini ziyaret etmelerini istedi. Bu talep üzerine iki İhtilalci lider İngiliz elçiliğine

¹³ Petros Protopapadakis (1860-1922), Paris'te mühendislik eğitimi görmüştür. Yunanistan'a döndüğünde bir süre öğretim üyeliği yapmış, Korent Kanalı ve Kavala-Dedeoğaç demiryolunun yapımında çalışmıştır. 1902'de milletvekili seçilmiştir. 1915 yılında ve 1921-1922 yıllarında Gounaris Hükûmetlerinde Maliye Bakanı olarak görev yapmıştır. 1922 yılında Altılılar davasında yargılanarak kurşuna dizilmiştir (Smith, 2002, s. 478).

¹⁴ Nikolas Stratos (1877-1922). Yunanistan'da aldığı hukuk eğitiminden sonra bir süre avukatlık yapmış, 1902 yılında bağımsız milletvekili seçilerek parlamentoya girmiştir. 1911 yılında Meclis Başkanı ve kısa süre sonra da Denizcilik Bakanlığına getirilmiştir. 1913 yılında Venizelos ile anlaşmazlığa düşerek istifa etmiştir. 1916 yılında Ulusal Muhafazakâr Parti'yi kurmuş, 1922 yılında İçişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. 1922 yılında Altılılar Davası'nda yargılanarak kurşuna dizilmiştir (Smith, 2002, s. 480).

¹⁵ Nikolas Theotokis (1878-1922), Korfu'da dünyaya gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Berlin'de büyükelçi olarak görev yapmıştır. 1920 yılında milletvekili seçilmiş, 1921-1922 yılları arasında Gounaris Hükûmetinde Savunma Bakanı olarak görev yapmıştır. Altılılar davasında yargılanarak kurşuna dizilmiştir (Smith, 2002, s. 48).

¹⁶ Georgios Baltazzis (1866-1922). İzmir'de doğmuştur. İzmir'de Ruhban Okulunu bitirdikten sonra Atina Üniversitesine devam etmiştir. 1902'de milletvekili seçilmiş, 1908'de kurulan Theotokis Hükûmetinde, 1915 yılında ve 1921-1922 yıllarında görev yapan Gounaris Hükûmetlerinde bakan olarak görev almıştır. Altılılar davasında yargılanarak suçlu bulunup kurşuna dizilmiştir (Smith, 2002, s. 471).

¹⁷ Georgios Hacıanesti (1863-1922). Yunanistan ve Fransa'da askerî eğitim gören bir topçu subayıdır. 1912-1914 yıllarında 6. Tümen Kurmay Başkanı olarak görev yapmıştır. 1917-1920 yılları arasında kendi isteği ile geri hizmete alınmış, 1920 yılında yeniden göreve çağrılarak generalliğe yükseltilmiştir. 1922 Nisan ayında Trakya ordusuna başkomutan olarak atanmış, Mayıs 1922'de aynı zamanda Batı Anadolu Başkomutanlığı görevini de üstlenmiştir. Altılılar davasında vatana ihanetten sorumlu tutularak kurşuna dizilmiştir (Smith, 2002, s. 474).

gelerek, Lindley başta olmak üzere, orada hazır bulunan elçilere meydana gelen olaylar ve bu olaylara karşı düşüncelerini açıkladılar (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922).

Lindley'in Londra'ya bildirdiğine göre, ihtilalci subayların fikri, Batı Anadolu'daki ulusal felaketin sorumlusu olarak gördükleri kişileri yargılamak ve ardından genel af ilan etmektir. Lindley, liderlerin düşüncelerini öğrendikten sonra, onlara intikamcı duygularla hareket etmenin dünya kamuoyunda Yunanistan'ın itibarına çok kötü etki yapacağını ve Yunanistan için altından kalkılamayacak kadar kötü sonuçlar doğuracağını konusunda uyardı. Fransız elçisi de Lindley'in bu uyarılarına katılarak liderlere, bu meselede takip edilecek en akıllıca yolun, düzenli hükûmet kurulduktan sonra bu kişilerin sivil bir mahkemede yargılanması olduğunu ifade etti. Elçilerin bu uyarıları, liderlerde etki yaratmış olacak ki hem Gonatas hem de Plastiras, bu tavsiyeler doğrultusunda hareket edeceklerine söz verdiler. Hatta Gonatas elçilere, İhtilalin amacının İtilaf Devletleri ile dost olmak olduğuna vurgu yaparak sivil bir hükûmetin kurulmasında önerilerinin olup olmayacağı konusunda fikirlerini sordu. Elçiler, herhangi bir isim telaffuz etmeyeceklerini beyan edince; Gonatas, kabinede yer alması için bir dizi isim saymış ve bunlara itirazları olup olmayacakları konusunda elçilere danıştı (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922). Görüşmede İngiliz elçisi Lindley, Albay Gonatas ile Kral ve ailesinin korunması yönünde ciddi telkinlerde bulunması İngiltere'nin bu ailenin durumundan endişe ettiğini gözler önüne seriyordu (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922).

Görüşmeden sonra İhtilalci liderler elçilere söz verdikleri gibi vakit kaybetmeden 30 Eylül 1922'de hükûmeti tesis edip, kabineyi oluşturarak 1 Ekim 1922'de yeni Kral'ın onayına sundular (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922). Elçilikte geçen bu görüşme, Lindley'in Lord Curzon'a aktardığı bilgilere göre, oldukça yapıcı bir havada geçmişti. Lindley'e göre, yeni hükûmetin tesis edilmesi ile İhtilalin ilk aşaması tamamlanmış olunuyordu. Ancak ortada Yunanistan için kat edilecek çok yol vardı. Nitekim İngiliz Elçisi, ihlali ile ilgili olarak yaptığı değerlendirmede şu ifadelere yer veriyordu:

Düzenli bir hükûmetin kurulmasıyla, tahttan çekilme ve Kral Konstantin'in Yunanistan'dan çıkarılması, yerine Kral Georgios'un getirilmesi ve tüm ülkenin yeni durumu kabul etmesiyle birlikte, bu sürecin ilk aşaması tamamlanmış sayılabilir. İhtilal Komitesi hala varlığını sürdürmektedir ve tahtın arkasındaki gerçek güçtür. İhtilal Komitesi yavaş yavaş tamamen geri çekilebilir ya da ortaya çıkan durumlara göre kendisini yeniden siyasi arenada gösterebilir. Veya daha kötü bir alternatif ise iktidarın tamamen liderlerin elinden kaçması ve yenilgiyle aşağılanan, açlıktan ölen mültecilerle dolup taşan ve yaşamın gerekliliklerinden yoksun olan ülkenin Rusya'nın kaotik koşullarına düşmesidir... (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922).

Lindley'e göre ihtilal, Batı Anadolu'daki başarısızlıktan ve ülke içerisinde devam eden kargaşadan sorumlu tutulan Gounaris Hükûmetini görevden almak ve Kral Konstantin'i ülkeyi terk etmeye zorlamak gibi açık bir niyetle örgütlenmişti. Böylelikle Kral'ın ülkeyi terk etmesi İngiltere ve Fransa kanadında olumlu bir tavır değişikliğine sebebiyet

vereceği düşünülüyordu. Çünkü 1920 sonbaharında gerçekleşen taht değişikliği İngiliz ve Fransız hükümetlerinin tepkilerine neden olmuş ve Konstantin, bu devletlerce adeta istenmeyen kral ilan edilmişti. Dahası Müttefiklerin, Türkleri barışa ikna etmek için Türkiye'ye Doğu Trakya'yı önermeleri de ihtilale giden süreci hızlandırmıştı. İhtilalciler, zaman kaybedilmesi durumunda Doğu Trakya'nın da ellerinden çıkacağı ve ülkenin yeni bir kaosa sürükleneceğini düşünüyorlardı. Onlara göre, yönetime el konulması, Doğu Trakya'nın elde tutulması konusundaki kararlılığı İngiliz ve Fransızlar nezdinde gösterebilirdi. Lindley, ayrıca ihtilalin Yunan halkı arasında çok az coşku uyandırdığına ve bu girişimin ülkeyi gerçekten yeniden bir araya getireceğine kimsenin inanmadığına da değinerek halkın büyük çoğunluğunun Konstantin'e sempati duyduğunu ve onun tahttan ayrılmasına, ...*Büyük Helen düşüncesinin çıkarları için siyasi bir zorunluluk olduğunu...* düşüncelerinden dolayı ses çıkarmadıklarını dile getirmişti (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 556, 1 Ekim 1922).

Lindley'e göre, ihtilalci liderler, daha fazla geç olmadan İngiltere ve Fransa'nın yeniden güvenini kazanmak için harekete geçmişlerdi (TNA FO. 476/36, Annual Report, 1922, Greece, No. 12246). Aslında Lindley tespitlerinde haklıydı. Çünkü yine Lindley'in raporlarından anladığımız kadarıyla ihtilalci liderler, Kral Konstantin ve onun döneminde meydana gelen olayların Yunanistan'ı müttefik cepheden iyice uzaklaştırmış olduğunu ve dolayısıyla müttefik hükümetlerin de kendilerinden böyle bir hamleyi umut ettiklerini düşünerek eninde sonunda İngiliz yönetiminin de kendilerini haklı göreceklerine inanıyorlardı.

İngiliz elçisinin İhtilal ile ilgili olarak sığıcı sığıcısına yaptığı bu değerlendirmeler, ihtilal liderlerinin gerçek düşünce ve niyetlerini ortaya koyuyordu. Aslında Yunanistan'da gerçekleşen bu ihtilal, Gudi Darbesi'nden beri ortaya çıkan intikamcı bir hesaplaşmanın ürünüydü. Batı Anadolu'da Türk ordusuna karşı alınan yenilgi ise bu intikamcı hesaplaşmada Venizelos tarafları lehine bardağı taşıran ve onları bir an evvel harekete geçmeye sevk eden son damlaydı. Bununla birlikte Lindley, İhtilal Komitesinin derhal harekete geçme nedenlerini de doğru tespit etmişti. Çünkü İzmir yeniden Türklerin eline geçmesine rağmen Mustafa Kemal Paşa orduya *Dur* emrini henüz vermemişti ve şimdilik Yunan kuvvetlerinin elinde bulunan Doğu Trakya, bu ordunun hedef merkezindeydi. Bu durum, Boğazlar ve İstanbul bölgesinde askerî varlıklarını devam ettiren Müttefikler için bir tehdit unsuru olarak görülüyordu. Müttefikler, Yunan Kuvvetlerinin Türk ordusunu durduramayacağı ve İzmir'in elden çıkacağına inanıldığı Eylül ayının ilk günlerinde kendi aralarında görüşmelere başlamak suretiyle harekete geçmişlerdi. Özellikle İngiltere için Boğazlar bölgesi her ne koşulda olursa olsun Türklere karşı savunulması gereken *İmparatorluk toprağıydı*. Dolayısıyla Müttefikler, Mustafa Kemal'i ateşkese razı etmek amacıyla vakit kaybetmeden görüşmelerin başlaması taraftarıydılar. Nitekim 20-23 Eylül 1922'de İngiliz ve Fransızlar arasında yapılan ve sert tartışmalara neden olan görüşmelerde Türkleri barış masasına oturmaya razı etmek için Doğu Trakya'nın onlara teklif edilmesi karara bağlanmıştı. Bu görüşmelerden önce Türk kuvvetleri ile karşılaşmamak için İngilizleri yalnız bırakarak Boğazlar bölgesinden kuvvetlerini çeken Fransızlar, İngiliz temsilcisi Lord Curzon'u Doğu Trakya hususunda razı edebilmek için çaba serf etmişti. Neticede ihtilalci subaylar bu duruma razı gelmek istemedikleri için harekete geçmişlerdi.

Lindley, ihtilalin bundan sonra nasıl devam edeceği konusunda haklı olarak birtakım değerlendirmelerde bulunarak, kaos ortamına doğru sürüklenen Yunanistan için henüz işlerin yoluna girmediğine dikkat çekmişti. Gerçekten de Yunanistan'da istikrarlı bir hükûmetin tesis edilmesi için sular henüz tam olarak durulmamıştı. İhtilal Komitesi, hükûmete müdahale ederek yenilgiden sorumlu tutulan subayların bir an evvel askerî mahkemede "*intikamcı bir şekilde*" yargılanması için baskı yapmaya başlamış, bu da hükûmetin içerde ve dışardaki işlerini bütünüyle sekteye uğratarak yönetim mekanizmasını adeta felç etmişti. Müttefiklerin, Yunanistan'da işlerin normale dönerek hükûmetinin gerçek sorunlarla uğraşmasını bekledikleri bu zaman diliminde, İhtilal Komitesi hükûmetin işlerine müdahil olarak hükûmeti -tabiri caizse- işlevsiz bırakmıştı.

İhtilal Komitesinin kılıcı altında kurulan hükûmet, işleri yoluna koymaya çalışırken Mudanya'da Türklerle İtilaf Devletleri arasında savaşı sona erdirecek ateşkes görüşmelerinin başlaması için yoğun bir diplomasi yürütölmekteydi. Türk ordusunun İzmir'i kurtarmasından sonra ordunun İtilaf Devletleri'nin elinde bulunan İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına yönelmesi Londra, Paris ve Roma'da tedirginliğe neden olmuş, İtilaf Devletleri'nin İstanbul'daki Yüksek Komiserleri vasıtasıyla Müttefikler, Türk kuvvetlerini durdurmak için Mustafa Kemal Paşa ile görüşmeler yaparak bir ateşkesin sağlanması için girişimlerde bulunmuşlardı. Sakız ve Midilli adalarında şekillenen ve Atina'da darbeye sebebiyet veren ihtilalci subaylar, Kral ve hükûmete yönetimden el çekirtmesi için baskı yaparken Müttefikler de Türkleri durdurmak için kendi aralarında görüşmeler yapmışlardı. Ancak bu görüşmelerde taraflar, derin bir anlaşmazlığa düşmüşlerdi. İtalyan ve Fransızlar, Türklerin kesin bir zafer kazandıklarına inandıklarından onları ateşkesle razı edebilmek için Yunan kuvvetlerinin elinde bulunan Doğu Trakya'nın Türklere geri verilmesini önerirken İngilizler; Türk kuvvetlerinin durdurularak Avrupa'ya geçişlerinin engellenmesi ve bunun için de Müttefiklerin blok olarak hareket edip Çanakkale ve İstanbul'da önlerine set çekmelerini önermişti. İngilizlere göre Türkler, Müttefikleri değil Yunanlıları yenmişlerdi ve eğer karşılığında güçlü bir Müttefik askerî birlik görürlerse geri adım atacaktı. Buna karşın İtalyan ve Fransız Hükûmet temsilcileri ise zaten az sayıda olan kuvvetlerinin Türkleri durdurmaya yeterli olmayacağını savunurken tatminkâr bir taviz ile Türklerin barış masasına çekilebilecekleri görüşündeydiler. İngilizler, Paris ve Roma'dan istedikleri desteği bulamayınca hem Çanakkale Boğazı'na hem de İstanbul üzerine yönelmiş olan Türk kuvvetlerini durdurarak onları ateşkesle zorlamak için, dominyonları başta olmak üzere, Balkan ülkelerinden yardım talep etmişler ancak olumlu cevap alamamışlardı (Bozkurt, 2021, s. 394), (Yavuz, 2023, s. 521).

İngiliz hükûmeti, Türkleri askerî kuvvetle durdurmada yalnız olduğunu anlayınca İtalyan ve Fransızların önerilerini kabul etmek zorunda kalmış ve 20 Eylül 1922'den itibaren Mustafa Kemal Paşa ile Müttefik Devletlerin İstanbul'daki temsilcileri arasında yoğun diplomatik girişimler başlamıştı. Bu girişimlerin devam ettiği eylül ayının son günlerinde Çanakkale'de Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında bazı tatsız olaylar meydana gelse de taraflar Mudanya'da bir araya gelerek Doğu Trakya'nın Yunan kuvvetlerinden alınarak Türklere teslim edilmesi karşılığında ateşkes görüşmelerinin başlamasına karar vermişlerdi (Bozkurt, 2014, s. 65). Şüphesiz ki bütün bu gelişmeler, Atina'da İhtilalci subaylar tarafından da takip ediliyordu. Subaylar, Doğu Trakya'nın teslim edilmemesi için

ellerini çabuk tutarak bir darbe yapmışlardı. Fakat bu hamle Doğu Trakya'nın Türklere şartsız teslimini engelleyememişti.

3 Ekim 1922'de Mudanya'da başlayan ateşkes görüşmelerine TBMM Hükümeti adına İsmet Paşa, İngiltere adına General Harington, İtalya adına General Mombelli ve Fransa adına General Charpy katılmıştı. Yunan Hükümeti General Mazarakis ve Albay Sariyannis'i görüşmelerde temsilci olarak görevlendirmesine rağmen generaller, Mudanya açıklarında bir İngiliz gemisinde bekleyerek görüşmelere katılmamışlardı.¹⁸ General Mazarakis, Mudanya görüşmeleri ile ilgili anılarında: *Sariyannis ve ihtilalin asıl lideri Plastiras'la birlikte Tekirdağ'a geçtiklerini, Marmara'da ise Yunan kruvazörüyle gitmemeleri için kendilerini bir İngiliz muhbirinin aldığı, iki yıl boyunca şanlı bir tümenin komutanı olarak kaldığı Mudanya'ya şimdi eski müttefiklerinin gemisinde sanki bir suçluymuş gibi verilen kararları dinlemeye gittiğini ifade etmiştir. Mazarakis, İsmet Paşa'yı hiç görmediklerini, zaten müttefiklerin ve Türklerin antlaşma hükümlerini Mudanya'ya varmalarını beklemeden, hiçbir şey sormadan belirlediklerini ve metnin kendilerine 5 Ekim'de İngiliz gemisinde takdim edildiğini ifade etmiştir. Müttefiklere, maddelerin barış hakkında peşin hüküm içerdiğini, Trakya'nın Türklere derhal tesliminin kabul edilemez olduğunu, nitekim bunu onaylamak için yetkisi olmadığını* ifade etmekte ve Fransız General Charpy'nin 'Kemal'in ordusunun Avrupa Yakası'na geçip üzerlerine yürüme tehlikesi üzerinden baskı yapıp antlaşmayı kabul ettirmek istediğini kaydetmektedir (Rençberler, 2014, s. 71).

Görüşmelere doğrudan Yunan delegeler katılmasalar da İngilizler vasıtasıyla görüşmelerin seyri hakkında bilgi almışlardı. Yunan delegeler, Doğu Trakya'nın Yunan kuvvetleri tarafından terk edilerek kuvvetlerin Meriç'in batısına çekilmesini ilk etapta kabul etmeyerek Atina'daki ihtilalin liderlerinden talimat istemişlerdi. Ancak askerî cunta yönetimi altındaki Atina'nın tepkiden öte yapabileceği pek bir şey yoktu. Yine de Yunan delegeleri 7 Ekim 1922'de Doğu Trakya'nın teslim şartını kabul etmediklerini beyan etmişlerdi. Yunan itirazı pek bir anlam ifade etmese de görüşmelerin kesilmesine neden olmuş ancak İsmet Paşa'nın İngilizlerle görüşmesi ve Müttefiklerin devreye girmesi ile müzakereler yeniden başlamıştı. Yunan delegeler ise bu süreçte sürekli Müttefiklerin baskısına maruz kalmışlardı. Nitekim 11 Ekim 1922'de taraflar mütareke antlaşmasını imzalamalarına rağmen Yunan delegeleri antlaşmayı imzalamak istememiş fakat İngiltere'nin baskısı neticesinde kabul etmek ve imzalamak durumunda kalmıştı.¹⁹

Esasında İhtilal Komitesi, Doğu Trakya konusunda askerî bir hazırlık içerisinde gözükerek Müttefiklere mesaj, Türklere de gözdağı vermek istemişti. Ne var ki Müttefiklerin baskıları ve Atina'da meydana gelen olaylar onları ateşkesi kabule razı etmişti.

Ateşkes antlaşmasının imzalanması Yunanistan'da birtakım tepkilere neden olsa da içinde bulunulan hassas durum bu tepkilerin sesinin duyulmasını engelledi. Zira Atina'da

¹⁸ Ali Naci Karacan'a göre, Yunan delegeleri Pire ile Mudanya arasında denizinin fırtınalı olması nedeniyle ancak konferansın ikinci günü Kızılhaç bandıralı bir posta vapuru ile öğleden sonra Mudanya'ya geldiler. Yunan delegeler ancak aynı gün akşam saat 10'da Müttefik generallerle ilk teması yapmışlardı (Karacan, 1971, s. 35-37).

¹⁹ Antlaşmanın Yunanistan'da meydana getirdiği etki ve imzalanma süreci hakkında bilgi için bkz. (Rençberler, 2014, s. 68-76).

yeni hükûmetin göreve başlamasına rağmen sular henüz durulmamıştı. İhtilal Komitesi, Müttefiklere hızlı bir şekilde sivil bir hükûmetin tesis edilerek yargılamaların sivil mahkemeler tarafından yürütüleceğine dair sözler verse de kamuoyunda ve ordu içinde yükselen tepkiler ve muhaliflerin sert tutumları yüzünden ihtilalci subayların, o kadar kolay karargâhlarına çekilmeyeceklerini ortaya çıkarmıştı. Nitekim ekim ayının ilk günlerinden itibaren Atina'da düzenlenen gösterilerde halk felaketten sorumlu olanların yargılanması için hükûmete baskı yapmaya başlamıştı (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 516, 1 Kasım 1922).

Bu arada Anadolu'da yaşanan yenilgi yüz binlerce mültecinin Yunanistan'a akmasına neden olmuş, hükûmet yaşanan bu hengâme içinde mültecilere yer bulabilmek için bütün imkânları seferber ederken Avrupalı devletlerden de yardım talep etmişti.²⁰ Adalara ve Yunanistan ana karasına göç eden yüz binler başta Atina olmak üzere ülkenin hemen bütün şehirlerine dağılmış durumlardı. Venizelos, Lozan Görüşmeleri başlamadan evvel Milletler Cemiyeti'nden yardım talep ederken Lozan'da öncelikli olarak bu sorunun ele alınması için diplomatik girişimlere başlamıştı. Denilebilir ki Yunanistan bu dönemde sadece yenilginin ortaya çıkardığı siyasi felaket ile değil, gelen göçmenlerin ortaya çıkardığı iktisadi ve sosyal felaketlerle de uğraşmak durumundaydı.

Bütün bu gelişmelerle birlikte subayların gerçekleştirdiği ihtilal, Atina'da Veliath George'u tahta çıkarmasına rağmen İngiltere başta olmak üzere yeni kralı tanıyan şimdilik herhangi bir ülke yoktu. Hâlbuki Yunan kamuoyunda yeni kralın büyük devletler tarafından derhal tanınacağına dair güçlü bir kanaat oluşmuştu. Gelinen aşamada kralın tanınmama durumu, Yunanistan'da monarşiye karşı cumhuriyeti dillendiren sol kesimin sesini yükseltmesine imkân vermişti. Lindley, İngiliz Dışişlerine ortaya çıkan vaziyetin sakıncalarına değinerek mümkün olan en kısa sürede İngiliz hükûmetinin yeni kralı tanımmasını tavsiye etmişti. Londra Hükûmeti, ilk etapta bu öneriyi dikkate almasa da monarşiye yönelik aleyhte söylemlerin basında dillendirilmesi ile birlikte Lindley'e Kral'a *tanıma anlamına gelmeyen* resmî bir ziyaretin tertip edilmesi talimatını gönderdi. Böylece İngilizler, bekle gör politikası ile ihtilalin gücünü ölçmeye çalışırken *defacto* bir karar ile yeni kralı tanıma olayını sürüncemeye bıraktılar. Şüphe yok ki bu durum, Yunan kamuoyunda olduğu gibi Avrupa kamuoyunda da merak konusu olmuştu. Lindley'e göre, bu hamle Yunanistan'da Cumhuriyetçilerin güçlenmesine zemin kazandırarak ülkenin istikrarsızlığa sürüklenmesine yol açabilirdi. Çünkü *...bir Yunan cumhuriyetinin Yunan monarşisinden bile daha az istikrarlı olacağından bu durumun hem İngiliz ticari çıkarlarını hem de Balkanlar'ın barışını olumsuz etkileyeceği aşikârdı.* (TNA FO. 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922).

Ülkede kaos devam ederken İhtilal Komitesi, 18 Ekim 1922'de hükûmeti devirme ve kralı değiştirme girişiminin hangi maksatla yapıldığını ve nihai amaçlarının ne olduğunu halka beyan etmek amacıyla resmî gazetede uzun bir manifesto yayımladı. Komite manifestosunda, hiçbir parti veya hizbin rol oynamadığı ihtilalin, *partiler üstü* bir tutum ile gerçekleştirildiğini ifade ile düzene ve yasalara bağlı şekilde halkın iradesinin tecelli edeceği seçimlere kadar ülke yönetiminin üstlenildiği beyan edilmekteydi. Komite,

²⁰ Savaştan hemen sonra Yunanistan'a akın eden mültecilerin yaşadıkları sıkıntılar hakkında bilgi için bkz. (Yavuz, 2023, s. 503-527).

ihtilalin amacını ise ulusal kurtuluş politikasına işlerlik kazandırmak, bozulan düzeni yeniden tesis etmek ve böylece *büyük ulusal felakete* yol açan ve *anavatanın düşmanı olarak kabul ettiği Konstantinistlerin politikalarını tümüyle ortadan kaldırarak*, Yunanistan'ı Büyük Devletlerle birleştiren ittifak bağlarını yeniden güçlendirme çabasından ibaret olduğu şeklinde açıklamaktaydı. Onlara göre, ulusal kurtuluş ancak bu şekilde sağlanabilirdi. Komite bildirisinde iç barışı yeniden sağlamak için *değersiz yöneticiler tarafından kandırılan, aldatılan, acımasız fedakârlıklara katlanmak zorunda bırakılan insanların uzlaşmasını sağlamak...* niyetine de yer verilerek *Küçük Asya cephesinin çöküşünden sorumlu tutulan Anavatan düşmanlarının ibret verici bir şekilde cezalandırılmasını da* sağlamak amacıyla oldukları da ifade edilmekteydi (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 599, Ek. 1, 18 Ekim 1922).

Manifesto, Yunan kamuoyunda karmaşık duygularla karşılanırken İhtilal Komitesi ülkede sükûneti sağlama adına Venizelos karşıtlarını susturmak için olağanüstü kararlar almaya ve yargı komisyonları oluşturmaya başladı (TNA FO. 476/36, Annual Report, 1922, Greece, No. 12246). Sorgulama komisyonunun başkanlığına da General Pangalos getirildi. Sorgu komisyonu, aldığı karar ile tutuklu halleri devam eden Gounaris, Stratos, Protopapadakis, Theotokis, Baltacis, Stratigos, Gudas ve Başkomutan Hacıanesti'nin vatana ihanet suçundan askerî mahkemede yargılanmasına karar verdi (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 635, Ek. 2, 13 Kasım 1922).

Atina, yargılamaların başlaması ile tüm Avrupa'nın ilgi odağı hâline gelmişti. Darbeci subayların yargılamalar sırasında nasıl bir tutum sergileyecekleri veya ülkenin yönetiminde nasıl söz sahibi olacakları konusunda Atina'daki Avrupalı elçilerin görüşleri hükûmetlerine ivedilikle iletiliyordu. İngiliz elçisi Lindley'e göre, İhtilal Komitesinin önünde üç yol vardı. İlk olarak, çeşitli devlet dairelerini kontrol ederek ülkeyi yönetmeye devam edebilirlerdi. İkinci olarak, kendi üyelerini kilit bakanlık pozisyonlarına atayarak hükûmetle bütünleşebilirlerdi. Üçüncü olarak ise üyeler askerî görevlerine dönerken politikacıların yönetimi devralmasına izin vererek sessizce kenara çekilebilirlerdi (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 635, Ek. 2, 13 Kasım 1922).

Tahmin edileceği gibi Komite, bu üç yoldan doğal olarak birincisini tercih ederek kendisinden tavır bekleyen İngiltere'ye ilk icraatını da göstermiş oldu. Ayrıca komite vakit kaybetmeden Venizelos'u Avrupa'daki Yunan temsilcisi, Caclamanos'u da Yunanistan'ın Londra'daki temsilcisi olarak görevlendirdi. Bu adım komitenin, hükûmet etme görevini "*şimdilik*" sivillere devretme niyetinde olmadığı yönünde bir işaretiydi. Bununla birlikte intikamcı duygular içerisinde gerçekleşen tutuklamalar ve arkasından gelen 18 Ekim manifestosu, ülkede durumun Lindley'in ifade ettiği gibi kontrolden çıkabileceğine yönelik güçlü işaretlerdi. Bu nedenle Lindley başta olmak üzere Atina'da bulunan Fransız ve İtalyan elçileri vaziyetin bir iç savaş tehlikesi taşıdığı ve böyle bir durumda "komşu ülkelerin açgözlülüğü nedeniyle ülkenin büyük tehlikelere maruz bırakacağı" uyarısının ihtilalci liderlere her fırsatta yapması gerektiği yönünde hükûmetlerine tavsiyelerde bulunmaya devam etmekteydiler (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 635, Ek. 2, 13 Kasım 1922).

İhtilal Komitesi, daha önce ilan ettikleri manifestoya uygun olarak 26 Ekim 1922'de yayımlanan 22 maddelik ihtilal kararnamesi ile felaketten sorumlu tutulanların

yargılanması için Aleksandros Othoneos'un başkanlığında on yargıç, bir ihtilal komiseri ve bir sekreterden oluşan Olağanüstü Askerî Mahkeme oluşturdu (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 635, Ek. 2, 13 Kasım 1922).

Lindley, yaşanan gelişmelerle ilgili olarak Yunanistan Dışişleri Bakanı Politis'e mektup yazarak Gunatas ve Plastiras'ın kendisine verdiği söze rağmen oluşturulan askerî mahkemenin Yunanistan'ın geleceği açısından sıkıntılı sonuçlar doğuracağı uyarısını yaptı. Lindley, ayrıca mektubunda Yunanistan'da çok fazla sorumsuzluk yapılmaya başlandığını, askerî politik hatalar nedeniyle, *...Bakanların askerî mahkemede yargılanmasının ülkeyi derinden böleceğini ve İngiltere'de olumsuz bir izlenim yaratacağı...* uyarısında bulundu. Durumun son derece tehlikeli bir hâl aldığını gören Politis, mektubu olumlu karşılayarak Lindley'e kamuoyunda oluşan intikam yaygaralarına boyun eğmenin ölümcül hata olacağına inandığını, gerçek ve adil bir mahkeme tesis edilene kadar duruşmaların ertelenmesi için çaba sarf edeceğini, bunu başaramaz ise istifa edeceği konusunda teminat verdi (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 635, 13 Kasım 1922).

Atina'da son derece hareketli ve gergin saatler yaşanıyordu. Lindley, konu ile ilgili gelişmeleri Lord Curzon'a aktarırken, şimdiki vaziyette normal gelişmelerin yaşanmadığı Atina'da kurulan bu mahkemenin İngiltere'deki mahkemelerle kıyaslanamayacak şekilde hiçbir adalet güvencesi sunmayan bir mahkeme olduğuna dikkat çekmekteydi (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 635, 13 Kasım 1922).

13 Kasım 1922'de Parlamento binasında görülmeye başlayan ve yakın dönem Yunan tarihinde "*Altılar Davası*" olarak bilinen dava, 28 Kasım 1922 sabaha doğru hâkimlerin kesin kararlarını vermeleriyle sonuçlandı. Duruşmalar basının yoğun ilgisi altında 16 gün sürmüş ve bu süre zarfında mahkeme üyeleri sanıkların suçlu olup olmadıklarına yönelik kanaate vakıf olmuşlardı. Tutuklu olarak davada hazır bulunan sanıklar, Yunanistan'ın Anadolu'da yaşadığı felaketten sorumlu tutulmaları temelinde 14 ayrı suçlamaya maruz kalmışlardı (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 635, 13 Kasım 1922). Suçlamalarda esas unsur, Anadolu'da alınan yenilginin nedenleri üzerineydi. Ayrıca, Konstantin'in tahta yeniden oturması ile birlikte Yunanistan'ın İngiltere, Fransa ve İtalya ile olan ilişkilerinin durumu da sanıklara suçlama olarak yöneltilmişti. Sanıklar, Yunan ordusunun yaşadığı felaketten sorumlu oldukları için "*vatana ihanetle*" suçlanıyorlardı. Mahkeme başkanı, sanıklara bu suçlamaları yöneltirken tanıkların ifadelerine başvurmuştu. Tanıklar, geniş manada hem Venizelos taraftarı hem de Venizelos'un politikalarına karşı kişiler arasından seçilmişti. Tanıkların bir kısmı tutukluları yaşanan felaketten sorumlu tutarken bazıları ise yaşanan olaya daha farklı açılardan bakarak felaketin sorumlularının bu kişiler olmadığını açıkça beyan etmişlerdi. Tanıkların dinlenmesinden sonra sıra ile sanıklara sözler verilmiş onlar da kendilerine tanınan süre dâhilinde suçlamaları reddederek beraatlerini istemişlerdi. Sanıklar, Yunan ordusunun Anadolu'da yaşadığı yenilginin nedenleri konusunda detaylı ve açık sözlü beyanatlarda bulunarak yaşanan yenilgide paylarının olmadıklarını ifade etmişlerdi. Sanıklar, kendilerine yönetilen "Yunan Krallığına ait toprakları Türklere neden teslim ettiniz?" sorusuna Batı Anadolu'da Yunan ordusunun işgali altındaki toprakların hiçbir zaman Yunan Krallığına ait topraklar olmadığını dile getirerek Sevr Barış Antlaşması'nda bile

böyle bir madde olmadığını ifade etmişlerdi. Onlara göre, Anadolu'daki savaşı Venizelos başlatmıştı ve kendileri ordunun durumunu daha da iyileştirerek savaşı devam ettirmişlerdi. Bu aşamada yenilginin suçlusu aranacaksa bu Venizelos ve onun politikalarını savunan politikacı ve subaylardı (TNA FO 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922).²¹

Mahkemede duruşmalara devam edildiği süre boyunca başta Yunan hükûmeti olmak üzere İhtilal Komitesi ve Mahkeme Heyeti, Müttefik Devletlerin ağır baskılarına maruz kalmıştı. Özellikle İngiltere, daha dava başlamadan yaptığı baskıyı dava boyunca yoğun bir şekilde devam ettirerek mahkemeden tutukluların idamına yönelik kararın alınmamasına çaba göstermişti. Lindley, Lord Curzon'dan gelen talimatlar doğrultusunda başta Politis olmak üzere hükûmet yetkilileri ile görüşmelerde bulunarak mahkeme ve komite üyelerinin tutumlarını değiştirmeye çalışmıştı.²²

Yargılamaları yakından takip eden Lindley, tutukluların idam edilmemesi için verdiği mücadeleyi ve bu sırada idamların ısrarla olmasını isteyen Venizeloscu subay ve siyasilere gerçek niyetlerini şu cümlelerle Londra'ya raporluyordu: *...devrimin ilk gününde, tutuklanan bakanların derhal infaz edilmelerini önlemek için müdahalede bulundum. Benim fikrim, Majestelerinin Hükûmeti ile daha önce iş birliği yapmış, ülkelerine kasten ihanet etmedikleri bilinen ve geçtiğimiz yıl boyunca verilen tavsiyelere uymuş, çözüm önerilerimizi kabul etmiş bu kişiler için adil bir yargılama sağlamak adına ahlaki açıdan nüfuzumuzu kullanmak zorunda olduğumuz yönündeydi. Müdahalem Majestelerinin Hükûmeti tarafından onaylandı ve komitenin vadettiği anayasal yargılama gerçekleşene kadar uzun süre içinde partizan tutkularının dinmesini umuyordum.* (TNA FO 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922).

Aslında başlangıçtan itibaren, Atina'daki önde gelen Venizelos taraftarları tutuklu bakanlara karşı oldukça öfkeliydi ve bakanların hemen infaz edilmemiş olmalarından açıkça hayal kırıklığına uğramışlardı. Lindley'in ifadeleriyle, *Venizeloscular, Gounaris hayatta kaldığı takdirde yaklaşan seçimleri kaybedeceklerinden gerçekten endişeliydiler ve kendilerinin yeniden iktidar olmalarının Yunanistan'ın kurtuluşu için gerekli olduğuna inanıyorlardı.* İngiliz elçisi ile görüşen Politis, bu gerçeği açıkça Lindley'e itiraf etmişti. Ayrıca, Gounaris ve subayların hayatta kalması halinde, gidişat Venizeloscuların aleyhine döndüğünde kendilerinin kaçınılmaz olarak öldürüleceklerinden de korkuyorlardı.

²¹ Burada askerî mahkemenin işleyişi ve yapısına dair kısa bir açıklama yapmak faydalı olacaktır. Bakanların kovuşturulması, Yunan Anayasası'nın 80. maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Bu maddeye göre Temsilciler Meclisi, Yargıtay Başkanı'nın başkanlık ettiği ve Yargıtay ile İstinaf Mahkemesi yargıçlarından kura ile seçilen on iki yargıçtan oluşan özel bir mahkeme önünde bakanları kovuşturma hakkına sahiptir. Bu maddeye göre öngörülen cezalar arasında ölüm cezası yoktu. Ancak, Devrimci Komite başından itibaren ülkenin tehlikede olduğunu ve devrimin Anayasayı geçersiz kıldığını savunan bir tutum benimsedi. Bu tutum, 23 Ekim'de özel bir askerî mahkemenin kurulacağına ilişkin resmi duyuruyla resmileşti. Mahkeme, Venizeloscular tarafından ılımlı olarak değerlendirilen, muhalifleri tarafından ise ateşli bir Venizeloscu olarak görülen Tümgeneral Othonaios başkanlığında 13 Kasım'da ilk oturumunu gerçekleştirdi. Diğer on bir yargıç tümüyle askerî görevlilerdi. Mahkemede, tanık ve sanıkların ifadeleriyle sanıklara yöneltilen suçlamalar hakkında detaylı bilgi için bkz. (Rençberler, 2014, s. 88-119).

²² Mahkemenin işleyişi hakkında Londra'ya bilgi aktaran Lindley'e göre, yargılama ciddiyetten uzaktır. Tanıklara sorulan soruların çok azı konuyla ilgilidir ve cevapların neredeyse hiçbiri kanıt olarak kabul edilemezdi (TNA FO. 286/809, Mr. Lindley'den Lord Curzon'a, No. 658, 18 Kasım 1922).

Bununla birlikte bazıları, *birkaç bakanın infaz edilmesinin ayakta kalmasının kana susamışlığını tatmin edeceğine ve Anadolu seferini başlatanlara karşı halkın tepkisini önleyeceğini* düşünüyordu (TNA FO 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922).

Belirtmekte fayda vardır ki Atina'daki bazı akliselim Venizeloscular arasında yargılamalar sonucunda idam kararı ortaya çıktığında bu durumun İngiltere ile ciddi bir kopusu sebepten olacağı yönünde endişeler vardı ve onlar idamların engellenmesi için girişimlerde bulunmaya hazır dılar. Ancak o sıralarda askerler tamamen üstünlüğü ele geçirmişti. Onların motivasyonları sivillere nazaran tamamen farklıydı. Lindley'e göre, *erler kendi yenilgileri için günah keçisi ararken, yetkililer orduda disiplini yeniden sağlamak için cezalandırmanın gerekli olacağına inanıyorlardı. İhtilalciler için bir diğer önemli husus ise alt rütbelerdeki subayların kan dökülmesi konusunda giderek daha ısrarcı hale gelmelerine direnmezlerse otoritelerini ve belki de hayatlarını kaybetme riskiydi.* (TNA FO 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922).

Lindley, Yunan Dışişleri Bakanı Politis aracılığı ile yargılamanın durdurulması için yoğun çaba sarf ettiği günlerde, İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Lindley'e 31 Ekim'de *siyasi tutuklulara karşı acımasız veya intikamcı muamele olması durumunda çok sert resmi uyarı* yapması yönündeki bir talimat daha iletmişti. Bu arada İtalyan ve Fransız Hükûmetleri de Atina'daki Büyükelçileri vasıtasıyla Politis'e ve İhtilal Komitesi'ne resmi protestoda bulunmuşlardı (TNA FO. 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922).

Ancak bütün bu uyarılara rağmen Atina'da değişen pek bir şey olmadı. Yargılamalar devam ederken her gün gazetelerde tutuklular hakkında ağır hakaretler işitilmekteydi. Atina'da huzursuzluk iyice arttığından 10 Kasım'da Lindley, Londra'dan aldığı yeni talimatlarla Politis'e Yunan hükûmetinin idam cezalarını uygulamayacağına dair güvence vermesi için resmi bir not daha gönderdi. Notta bu güvencenin verilmemesi durumunda, İngiliz Hükûmeti, Fransız Hükûmeti ile birlikte iki garantör devlet olarak Yunan Hükûmetinin Yunan anayasasına uyması konusunda müdahalede bulunacakları ve diplomatik ilişkilerin kesilerek elçilerin geri çekileceği uyarısı yapılmaktaydı. Müdahale uyarısını alan Politis, Lindley'e hükûmetinin idamların durdurulması için yoğun çaba sarf ettiğini, İhtilal Komitesini iknaya çalıştığını ifade ederek bu konuda kendisine birkaç gün daha süre vermesini rica etti. Fakat iki gün sonra Politis, endişeli bir halde Lindley ile bir kez daha görüşerek durumun vahim olduğu ve intikamcı duygularla hareket eden subayların oluşturduğu İhtilal Komitesinin idamların uygulanması için kararlı olduğunu bildirdi. Bu olumsuz cevap Atina- Londra arasında zaten var olan gerginliği daha da artırdı. Politis, ayrıca Lindley'e İngiliz Hükûmetinin Yunanistan'ın iç işlerine karışmaması için de uyarıda bulundu. Ona göre, haddinden fazla müdahale Yunanistan'da işlerin çığırından çıkmasına ve hükûmetin istifa ettiği bir ortamda ülkenin bütünüyle devrimci komitenin insafına kalarak sivil asker birçok kişinin hayatını kaybetmesine yol açabilirdi. Ortada böyle bir risk vardı ve İngiltere, bu riski daha fazla zorlamamalıydı. Politis, ayrıca durumun tırmandırılmaması ve yazılı güvence istenmemesi halinde mahkûmların tamamının olmasa da bazılarını kurtarmanın mümkün olabileceğini de ifade etmekteydi (TNA FO. 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922).

Politis'in ifadelerinde anlaşıldığı kadarıyla Yunan Hükûmeti, aslında İngiltere'nin olası bir idam kararı durumunda tepkisinin tam olarak ne olabileceğini ölçmeye çalışmakla

birlikte bir orta yol bulma çabasıydı. Ne var ki durum son derece hassasiyet arz ediyordu ve Lindley bu görüşmeler neticesinde Londra'ya *idamları durdurdum* mesajını iletmek için can atıyordu. Bu doğrultuda görüşme trafiğine devam eden Lindley, Başbakan Zaimis ile de bir görüşme gerçekleştirdi. Bu görüşmede Zaimis, Lindley'e tutukluların Yunanistan'dan sınır dışı edilmelerinin sağlanması ve uzun süre ülkeye dönmemeleri konusunda İngiltere'nin güvence vermesi durumunda tutukluların cezasının ertelenebileceği önerisini sundu. Lindley, kabul edileceğine ihtimal vermediği bu öneriyi yine de 12 Kasım'da Lord Curzon'a iletti ancak İngiliz hükûmeti böyle bir yükümlülüğün altına girmek istemediğinden teklifi kabul etmedi (TNA FO. 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922).

Londra'nın talep ettiği güvenceleri İhtilal Komitesi'ne kabul ettiremeyen ve tutukluların yurt dışı edilme önerileri de reddedilen Yunan Hükûmeti, verilmesi kuvvetle muhtemel ağır cezaların sorumluluğunu almamak için 20 Kasım'da istifasını açıkladı (TNA FO 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922). Hükûmetin istifa kararı üzerine Lindley, Lord Curzon'a yeniden başvurarak, *Atina'da durumun son derece endişeli ve ciddi bir hal aldığı* uyarısında bulunarak kendisine *acilen tutuklulardan, on ya da on beş yıl boyunca Yunanistan'a dönmeyeceklerine dair yazılı bir taahhütte bulunulmasını...* önerdi. Ancak Lord Curzon 23 Kasım'da gönderdiği cevabı telgrafta bu talebe yine olumsuz yanıt verdi. Londra'dan gelen bu son karar Yunan Hükûmetine iletildiğinde hükûmet istifa kararını almıştı. Şüphe yok ki Başbakan Zaimis'in bu istifasında, Lindley'in baskısı da önemli rol oynamıştı (TNA FO. 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922).

Kabinenin istifasından sonra 27 Kasım 1922'de Gonatas, hükûmeti kurmakla görevlendirildi ve böylece Yunanistan'da ilk defa bir subayın başbakan olduğu askerî iktidar kuruldu. Kabinede Plastiras yer almazken, K. Rendis, Adalet ve geçici olarak Dışişleri, G. Embirikos geçici Maliye, A. Prekas Ekonomi, P. Mavromihalis İçişleri, L. Sakellaropoulos Ulaştırma ve geçici Posta Bakanlıklarını üstlendi. Theodoros Pangalos ise Savaş Bakanlığı görevine getirilerek Trakya'daki birliklerin yönetimi ve yeniden düzenlenmesini sağlayacaktı (Rençberler, 2014, s. 113).

Bu arada İngiltere, son bir hamle daha yaparak özel elçi sıfatı ile idamların durdurulması ve 25 Ekim'den beri tutukluluğu devam eden Prens Andrew'u kurtarmak için Venizelos'un yakın arkadaşı olan General Talbot'u Lozan'dan özel bir talimatla Atina'ya gönderdi. 28 Kasım'da Atina'ya ulaşan Talbot, elçilikle bağlantılı olmayacak şekilde bağımsız olarak çalışmalarını General Pangalos ve İhtilal Komitesi üyeleri ile görüşerek sürdürdü. Ne var ki Talbot, bütün girişimlerine rağmen Prens Andrew'un idam cezası yerine sürgüne gönderilmesi ve prenseslerin 4 Aralık'ta Atina dışına çıkarılmasını sağlamak dışında idamların durdurulmasına etki edemedi.²³

Gerard Talbot'un kısmen başarısız olan girişimlerinin ardından, Lindley bu kez idamların uygulanmaması için yeniden devreye girerek Albay Plastiras ile uzun bir görüşme

²³Talbot'un Lozan'dan özel bir görevle Atina'ya gönderildiğini haber alan İhtilal Komitesi idam kararlarını hızlı bir şekilde uygulamaya koyarak İngiltere'nin son hamlesini geçersiz kılacaktı. Talbot'un çalışmaları için bkz. (TNA FO. 286/810, Mr. Bentinck'ten Lord Curzon'a, No. 690, 1 Aralık 1922).

gerçekleştirdi ancak Plasitas'ı idam kararlarının uygulanmasından vazgeçiremedi. Plastiras'a göre idamlar ülkenin geleceği için gerekliydi ve acilen yerine getirilmeliydi. Eğer infazlar gerçekleştirilmez ise Yunan ordusunda disiplini yeniden kurmak imkânsız hale gelecekti. Plastiras'ın bu kesin tutumuna rağmen Lindley, son bir umut olması için Lord Curzon'dan idam edilen mahkûmların Yunanistan'a dönmeyecekleri konusunda ısrarla bir kez daha talimat istedi. Hatırlanacağı üzere Zaimis Hükûmeti İngiliz hükûmetinden böyle bir talepte bulunmuş fakat İngiliz Dışişleri Bakanlığı bu talebi uygun görmeyerek reddetmişti. Londra'da İngiliz Dışişleri Bakanlığı Atina'dan gelen haberler doğrultusunda ihtilalci subaylara karşı politika belirleme gayreti içerisine girmişti. İhtilalci subaylar ve onun gölgesindeki kabine üyeleri idamlar konusunda son sözlerini söylemişlerdi. Ancak Lindley hala bir şeyler yapılabileceğine inanıyordu. Lindley'in Atina'dan gönderdiği ısrarlı talepler de İngiliz hükûmetini karar değiştirmeye zorluyordu. Sonunda Lord Curzon, Lindley'in bu ısrarlı talebine olumlu yanıt vererek idamların durdurulması için kararlı bir adım attı. Ancak İngiliz hükûmetinin kabul ettiği bu karar Atina'ya ulaştığında mahkûmlar için çok geç olmuş ve infazlar 28 Kasım sabahı saat 11.30'da gerçekleştirilmişti.²⁴

Duruşmalar sırasında ağır bir şekilde hasta olan Eski Başbakan Gounaris duruşmalara katılmamasına rağmen kendisine yöneltilen 14 ayrı suçlamaya 67 sayfalık bir savunma hazırlayarak cevap vermiştir. Gounaris, savunmasında ilk olarak Yunan anayasasına göre, kurulan mahkemenin yasal olmadığını kendilerinin yargılayamayacaklarını ifade etmesine rağmen yine de suçlamalara detaylı bir şekilde cevap vermiş ve Anadolu'daki yenilgiden kendilerinin değil Venizelos hükûmetinin sorumlu olduğunu dile getirmişti. Neticede Gounaris, detaylı hazırladığı savunmasına rağmen hasta yatağından alınarak kurşuna dizildi (TNA FO. 286/854, No. 658, Mr. Lindley'den Lozan'da Lord Curzon ve Dışişlerine iletilen Rapor, 18 Kasım 1922).

İdamların infaz edilmesine ilk tepki tahmin edileceği gibi başta İngiltere olmak üzere Müttefiklerden gelmiştir. Lozan'da barış görüşmelerinin başladığı ilk hafta içinde Atina'dan gelen *idamların infaz edildiği* haberi Lord Curzon'un tepkisine neden oldu. Atina'daki gelişmeleri başından beri takip eden Lord Curzon, Venizelos ile yaptığı görüşmelerde kendisine idamların Yunanistan'ın aleyhine olacak gelişmelere yol açacağı uyarısını yapmıştı. Esasında Lozan'da hemen bütün Müttefik temsilciler, Venizelos'un bu idamları önleyebileceği konusunda hemfikirler. Benzer şekilde İngiliz elçisi Lindley de Lord Curzon'a gönderdiği bir mektupta *Venizelos'un isterse bu idamlar önleyeceğini...* ifade etmişti. Nitekim daha sonra ortaya çıkan dokümanlar Venizelos'un bu konuda pek istekli olmadığını ortaya koymuştu. Öyle görünüyor ki, Lindley'in de daha önce ifade ettiği gibi, Venizelos, Gounaris ve muhalif kanadın hayatta kalmasının kendisi için tehlikeli sonuçlara neden olacağı endişesiyle bu yolu seçmek durumunda kalmıştı.

²⁴ Duruşmada karar 28 Kasım Salı günü saat 06:30'da verildi. Sanıkların hepsinin Anadolu felaketine gönüllü ve kasıtlı olarak sebep oldukları açıklandı. General Hadjiannesti, Gounaris, Stratos, Protopapadakis, Baltazzi ve Theotoky idam cezasına çarptırıldı, bu kişilerin (Hadjiannesti hariç) aileleri ise 200.000 ile 1 milyon drahmi arasında değişen para cezalarına çarptırıldı. Amiral Goudas ve General Strategos askerî rütbelere alınarak ömür boyu hapse mahkûm edildi, amirale ayrıca 200.000 drahmi para cezası verildi (Erdem, 2010, s. 521).

İnfazların gerçekleştirilmesinden sonra İngiltere Büyükelçisi Lindley'i Atina'dan geri çağırıldı. Ancak elçiliği bütünüyle kapatılmadı. Bentick, büyükelçi vekili olarak Atina'da görevine devam etti. Esasında İngiliz Hükûmetinin Yunanistan ile diplomatik ilişkilerini keseceğine kesin olarak bakılırken, Londra, ilk etapta Lozan'daki görüşmeleri de dikkate alarak böyle bir adımı atmaya uygun görmedi. Yunan basını da İngiltere'nin duruşmalarına yönelik tutumunu sansür nedeniyle tam olarak öğrenememişti. Lindley'in ayrılması basına yansırken bunun tam olarak ne anlam ifade ettiği basında tartışılrsa da Londra Hükûmetinin elçiyi tepki amacıyla değil de istişarelerde bulunmak niyetiyle Londra'ya çağırıldığı ve yakın bir gelecekte elçinin yeniden Atina'ya döneceği yönünde basında bir kanaat oluşmuştu (TNA FO 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246, 1922). Ancak yine de kamuoyunda diplomatik bir kopuşun yaşandığı gerçeğini tamamen gizlemek imkânsızdı ve elçi vekili Bentinck, birkaç günden beri Yunan kamuoyunda bu konu ile alakalı olarak kaygı yaşandığına dikkat çekmekteydi.

Siyasi infazlar Yunan halkı için yeni bir deneyimdi. Ancak genel olarak bakıldığında ülkenin durumu hala tehlikede gözüküyordu. Lozan görüşmelerinin başladığı hafta Atina'da meydana gelen gelişmelerin Lozan'da karşılık bulmaması mümkün değildi ve Lozan'daki Yunan delegeleri bundan derin endişe duyuyorlardı. Fakat Atina'daki cunta yönetimi için ise durum değişken olmakla birlikte gelecek için umut vadediyordu. Onlara göre, Yunanistan'ın içerdeki düşmanları hak ettikleri cezaları almışlardı. Şimdi gelinen aşamada iç siyaset yeniden dizayn edilebilir, ordu da gerekli temizlik yapılarak muhtemel kalkışmaların önüne geçilebilirdi. Venizelos yanlılarının yeniden iktidarı ile ülke yeniden ayağa kalkabilirdi.

İhtilal Komitesi, bu düşünceler doğrultusunda hareket ederek bir süre daha yönetimde kalacaktı. Ancak şüphe yok ki Yunanistan'da, 1909 Gudi Darbesi ile başlayan süreç henüz tamamlanmamıştı. İdamların siyasi olduğu ve bir intikam ateşiyle kavrulan sivil ve askerî bir grubun ısrarı ile gerçekleştirildiği neredeyse herkes tarafından biliniyordu. Yunanistan siyasi bir hesaplaşmanın gölgesinde tasfiye süresine girmişti. Ancak bu süreçten ne zaman çıkacağı ise bilinmiyordu. Ülke bir süre daha hükûmet bunalımları ile uğraşmak durumunda kalacaktı. Her şeyi ile Yunanistan bir bedel ödüyordu. Ülkenin içine düştüğü durum, ekonomik, siyasi ve sosyal bütün krizleri beraberinde getirmekle birlikte ülke Balkanların güney kıyısında ayakta durmaya çalışıyordu. Yaşanan bütün bu krizlere rağmen ülkenin hala ayakta olduğunu göstermek için ilk olarak Lozan'da ciddi bir sınavın daha verilmesi gerekiyordu. Bu sınavda Yunanistan; İngiltere, Fransa ve İtalya'nın darbe sırasındaki bütün tepkilerine rağmen yine de yalnız bırakılmayacaktı.

Sonuç

Yunanistan'da kuruluşundan itibaren başlayan iç siyasî kargaşalıklar, zaman zaman sakinleşse de Büyük Devletlerin etkisiyle en küçük krizde tekrar gün yüzüne çıkmıştır. 19. yüzyıl sonlarında cereyan eden Girit İsyanı Yunan ordusu içerisindeki ayrışmanın ilk kıvılcımları olmuş, 1909 yılında gerçekleşen Gudi Darbesi ise Yunanistan'ı 1922 yılına kadar sürecek olan büyük bir iç hesaplaşmanın içerisine sürükleyerek ülkenin ağır bedeller ödemesine neden olmuştu. Şüphe yok ki Gudi Darbesi ile siyaset sahnesine boy göstermeye başlayan Venizelos, bu hesaplaşmanın en önemli aktörlerinden biriydi.

Siyasi hırsları ile ülkenin Birinci Dünya Savaşı sırasındaki pozisyonu için Müttefiklerin yanında olması gerektiğine inanan Giritli devlet adamı, savaşın devam ettiği dört yıl boyunca Yunanistan'ın Müttefik Devletlerin oyun alanı olmasına sebep olmuştu. Bu yıllarda Yunanistan'da ortaya çıkan siyasi kampaşma savaştan sonra Yunanistan'ın kaderini derinden etkileyecekti.

Yunanistan Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra toplanan Paris Barış Konferansı'na Müttefiklerin kendisine vaat ettikleri toprakları olmak için katıldığında ülkede savaşın başından beri devam eden siyasi kaos ve bölünmüşlük hala devam ediyordu. Ancak buna rağmen ülkenin Paris'teki temsilcisi Venizelos, uluslararası kamuoyuna birlik mesajları vererek Anadolu'da girişilecek yeni ve hesapsız maceralar için Müttefik Devletlerin desteğini almayı başaracaktı. Venizelos'a göre, Helen uygarlığının kayıp toprakları olan Batı Anadolu'da Türklere karşı kazanılacak zafer, derin bir bölünmüşlük yaşanan ülkesini bir ölkü etrafında bir araya getirerek birlik ve beraberliği tesis edecekti. Ülkesindeki gelişmeler siyasiydi ve kazanılacak zafer, onunla görüş ayrılığı yaşayan muhaliflerinin ona inanmasına vesile olacaktı.

Yunan ordusu, yıllardır beslendiği Megali İdea düşüncesinin etkisi, siyasi liderlerin hırsları ve bu Müttefik Devletlerin desteği ile 15 Mayıs 1919 günü İzmir'i işgal etti. Ancak Anadolu'da beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan millî tepki başta Venizelos olmak üzere Yunan siyasetçilerin ve askerlerin planlarını ve hedeflerini alt üst etti. İzmir merkezli Batı Anadolu'yu ana karaya katma düşüncesiyle hareket eden ordu, 1922 yılı sonunda felaketi yaşadığında, bu felaketin Atina'yı derinden sarsacağını da fark edecekti. Felaketi yaşayan ve ana karadaki siyasi çekişmelerin odağı hâline getirilen ordu içerisindeki subaylar, Venizelos, Venizelos karşıtı tartışmaları içerisinde Atina'ya çıkarma yaparak bir ihtilale yol açtı.

Anadolu'da savaşı başlatan Venizelos ve taraftarları, Anadolu'daki ordularının başarısızlıklarını, ülkede yaşanan ekonomik krizin ve Müttefikler nezdinde gözden düşmenin sorumlusu olarak muhalif kanadı görerek, onları darbe ile iktidardan düşürerek idam mangalarının önlerine dizdi. Bu durum Yunanistan'ı uzun yıllar sürecek derin kaosu içerisine sürükleyecekti. Venizelos taraftarı ihtilalci subaylar, uluslararası arenadan kendilerine yönetilen bütün eleştiri, tehdit ve tavsiyelere aldırış etmeden hareket etmişlerdi. Onlara göre, ihtilal millî bir gereklilik olup Yunanistan'ı düşmanlarından kurtarma meselesiydi. Ancak ihtilalci subaylar, bu duygularla hareket ettiklerini Yunan ve dünya kamuoyuna kabul ettirmeye çalışsalar da Venizelos başta olmak üzere onun yandaşları, bu hesaplaşmanın siyasi olduğunu çok iyi biliyorlardı. Nitekim Kasım 1922'de İngiliz elçisi Lindley, idamların önlenmesi için girişimlerde bulunurken Venizelos taraftarları kendisine idamların siyasi olduğunu lakin kendilerinin bu girişimlerde bulunmazlarsa muhaliflerin kendilerini idam edeceklerinden korktuklarını itiraf etmişlerdi.

Yunanistan'ın Anadolu macerasının başından beri en büyük destekçisi olan İngiltere, Yunan kamuoyunda yaşanan yenilginin de baş sorumlusu olarak görölmekteydi. İngiltere, bütün bu süreçte Venizelos, Venizelos karşıtları bütün kesimlerle diyalog

halindeydi. Venizeloscu subaylar ihtilali gerçekleştirdiğinde ilk etapta İngiltere bekle gör siyaseti izlemekle birlikte daha çok Türklerin durdurulması için politik manevralar peşindeydi. Ancak, kısa süre içerisinde İhtilalci subayların kural tanımaz tutumları ile karşılaştığında elindeki bütün diplomatik imkânları kullanmasına rağmen idamlarına engel olamadı. İngiltere başta olmak üzere Müttefiklerin yeniden dostluğunu kazanmak için ihtilal yaptıklarını dile getiren Venizeloscu subayları, onların ilham kaynağı olan İngiliz hükûmeti dahi durduramamıştı.

Ayrıca Gudi Darbesi ve sonraki askerî, siyasi gelişmeler; Yunanistan'ın uluslararası destek olmadan varlığını sürdürmeyeceğini, askerî yönden herhangi bir başarı elde edemeyeceğini, hangi siyasî parti iktidara gelirse gelsin Türk karşıtlığında birleşildiğini ve büyük devletlerin Türkiye'ye yönelik politikalarının ön cephesi rolünü üstlendiğini en sarıh bir şekilde ortaya koymuştu.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir- R. Y., & M. O.; Tasarım- R. Y., & M. O.; Denetleme- R. Y., & M. O.; Kaynaklar- R. Y., & M. O.; Malzemeler- R. Y., & M. O.;; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- R. Y., & M. O.; Analiz ve/veya Yorum- R. Y., & M. O.; Literatür Taraması- R. Y., & M. O.; Yazıyı Yazan- R. Y., & M. O.; Eleştirel İnceleme- R. Y., & M. O.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept- R. Y., & M. O.; Design- R. Y., & M. O.; Supervision- R. Y., & M. O.; Resources- R. Y., & M. O.; Materials- R. Y., & M. O.; Data Collection and/or Processing - R. Y., & M. O.; Analysis and/or Interpretation - R. Y., & M. O.; Literature Search- R. Y., & M. O.; Writing Manuscript- R. Y., & M. O.; Critical Review- R. Y., & M. O.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Armaoğlu, F. (1997). *19. yüzyıl siyasi tarihi (1789-1914)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bayur, Y. H. (1991). *Türk inkılabı tarihi* (Cilt I, Kısım I). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bozkurt, A. (2014). *Türk boğazlarında uluslararası kontrol (1918-1930)*. İdeal Kültür Yayınları.
- Bozkurt, A. (2021). *İngiliz perspektifinden Türkiye ve Millî Hareketi 1918-1922*. Ötügen Yayınları.
- Clogg, R. (2018). *Yunanistan'ın kısa tarihi*. (D. Şendil, Çev.). Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Çetinkaya, A., & Özalp, K. (2009). *Direnş 1919*. Örgün Yayınları.
- Demirhan, H. (2012). *Yunanistan'da emperyalist kavga (1914-1918)*. İdil Yayınları.
- Erdem, N. (2010). *Yunan tarihçilerinin gözüyle Anadolu hareketi (1919-1923)*. Derlem Yayınları.
- Hatipoğlu, M. (1988). *Yunanistan'daki gelişmelerin ışığında Türk- Yunan ilişkilerinin 101 yılı (1821-1922)*. Türk Kültür Araştırma Enstitüsü Yayınları, (23), 75-102.
- Helmreich, C. P. (1996). *Sevr entrikaları*. (Ş. Erol, Çev.). Sabah Kitapları Yayınları.
- İngiliz Millî Arşivleri. (TNA. FO.). 286/809, No. 516.
- İngiliz Millî Arşivleri. (TNA. FO.). 286/809, No. 556.
- İngiliz Millî Arşivleri. (TNA. FO.). 286/810, No. 708.
- İngiliz Millî Arşivleri. (TNA. FO.). 476/36, Annual Report, Greece, No. 12246.
- İngiliz Millî Arşivleri. (TNA. FO.). 476/36, Annual Report, Greece, 1913.
- Kalelioğlu, O. (2008). Türk-Yunan ilişkileri ve Megali İdea. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (41), 105-123.
- Karacan, A. N. (1971). *Lozan* (2. Baskı). Milliyet Yayınları.
- Miller, W. (1922). *A History of the Greek people (1821-1921)*. Methuen & Co. Ltd.
- Moiras, L. (2006). *1909 Gudi darbesinin Türk ve Yunan kamuoyuna yansıması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi].
- Özsüer, E. (2023). Eleftherios Venizelos'un hatıratında Paris Barış Konferansı ve İzmir'in Yunanlara bırakılma kararı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (59 Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 284-295. <https://doi.org/10.21563/sutad.1378269>.
- Özsüer, E. *Eleftherios Kyriakos Venizelos (1864-1936)*. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/eleftherios-kyriakos-venizelos-1864-1936/>
- Pallis, A. A. (1995). *Yunanlıların Anadolu macerası (1915-1922)*. (O. Azizoğlu, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Rençberler, Ö. (2014). *Küçük Asya felaketinin Yunan siyasetine etkisi (1919-1922)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi].
- Simith, M. L. (2002). *Yunan düşü* (H. İnal, Çev.). Ayrac Yayınları.
- Thomson, S. B. (1931). *The Allied Secret Service in Greece*. Hutchinson & Co. Ltd.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi. Devre 1, Cilt 3, İçtima Senesi 1.
- Türsan, N. (1997). *Yunan sorunu* (Y.Y).
- Uçarol, R. (1995). *Siyasi tarih (1789-1994)*. Filiz Kitabevi.

- Yavuz, R. (2021). Batı Anadolu'da Haziran 1920'de meydana gelen Yunan askerî ilerlemesinin İngiliz belgelerine yansması. Z. Çevik, & A. Köç (Ed.), *Karesi'den Balıkesir'e* (ss. 92- 110) içinde. Nobel Yayınları.
- Yavuz, R. (2023) Lozan Barış Konferansı'nın ilk aylarında Türkiye ile Yunanistan arasındaki mübadelede yaşanan sıkıntıların İngiliz belgelerine yansması. B. K. Yeşilbursa (Ed.), *Lozan Barış Antlaşması 100. Yıl* (ss. 503-527) içinde. Sentez Yayınları.
- Yavuz, R. (2023). Mudanya Mütarekesi'ne giden süreçte Çanakkale'ye yönelen Türk kuvvetlerini durdurmak için İngiliz ve Fransız hükûmetleri arasında yaşanan görüş ayrılıkları. T. F. Ertan, & H. Uzun (Ed.), *Sakarya Zaferi ve Haymana V* (ss. 521-546) içinde. Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.

Extended Summary

Greece, which has continuously expanded its territory in line with the idea of Megali Idea since its foundation, has experienced a turbulent political process due to the events that took place in domestic and foreign policy during the Balkan Wars and the First World War. Greece, which expanded its territories with the Balkan Wars, experienced various conflicts during the First World War in order to protect the territories it had acquired. During the First World War, Greece was pressured by being caught between the Entente and Alliance blocs. As a result of this pressure, the country was de facto divided into two, the supporters of King Constantine and the supporters of Venizelos. In order to bring Greece into the war on their side, the Allies made an agreement with Venizelos and occupied the capital of the country despite the pro-German King. As a result of this occupation movement, Greece entered the war on the side of the Allies in 1917. These stages that the country went through brought chaos with the war in Greece in the following period. During the Paris Peace Conference period, Greece carried out diplomatic work with a large delegation under the leadership of Venizelos in order to receive what the Allies had promised it during the war years.

As a result of these efforts, the Allies granted Greece the right to occupy Izmir and its environs, which led to many changes in the history of Turkey and Greece. On May 15, 1919, the Greek invasion rapidly expanded into the interior of Western Anatolia, while the progress slowed down by finding Turkish resistance against the invasion. As a result of this occupation movement between 1919-1922, the Turkish army put an end to the Greek army's occupation movement in Anatolia. The army, which withdrew from Western Anatolia, also seized power by changing the king in the country by coup d'état against the current government, which it blamed for the defeat but in reality was the result of a political showdown. The officers who took over the government with a coup d'état acted in line with a vengeful structure as a result of the anti-Venizelos-Venizelos debates that had emerged in the country since the Gudi coup in 1909. As a result, the military administration that seized power tried the people they held responsible for the defeat in a military court and sentenced them to death. The trial turned into a show of force for the Venizelos supporters. The trials, which were followed with interest by the national and international press, were very short, and the outcome was as expected. This political showdown brought chaos in the country that would last for many years. European states, particularly Britain, tried to change the verdict by applying diplomatic pressure on the current military government. There is no doubt that Britain and France followed these stages that Greece was going through from beginning to end. After the defeat, the putschist officers in Greece, despite all the insistence and threats of the British, carried out the executions and turned the political polarization in the country into a revenge.